

Trobada

d'educació social

Núm. 9 Desembre 2015. Novè monogràfic de CEESIB

La inclusió
social des de
la intervenció
socioeducativa

Col·legi d'Educadores i Educadors
Socials de les Illes Balears

C/ Jeroni Pou, 4 - baixos 2a · 07006 Palma
Tel. 971 22 12 84 · Fax. 971 22 12 85
ceesib@ceesib.org · www.ceesib.org

Índex

Presentació 03

Isabel Cortada Marín i Andreu Barnés Serra

La figura de l'educador social i el servei de Càritas 04

M. Belén Morell Morro

El papel de la Educación Social en las políticas de realojo e integración social de la comunidad de Madrid 08

Roberto García Perea y Héctor Fernández Carrascosa

Creu Roja i la seva feina en la inclusió social 12

Tomeu Miralles Mas i Margalida Plaza Cabot

Inclusión educativa 16

Óscar Gavin Chocano

Taller experimental sobre técnicas de relajación y mindfulness con menores y jóvenes internos/as en un centro socioeducativo de menores 21

Pere Mas Ferriol

Bibliotecas públicas: proyectos de inclusión social 25

Soledad Mondelo

El valor social de la infancia 28

Silvia Casanovas Abanco

La mediació artística, una eina per a la inclusió social dels joves que resideixen a centres de protecció 30

Margalida Tortell Sastre

El entorno: espacio y relación terapéutica 34

Úrsula Arrom Nowak y Ángela González Rayo

Els pactes per a la inclusió social en el marc de la nova legislatura 36

Andreu Cloquell Manresa i Carme Muñoz González

El joc de la inclusió 43

Vocalia de comunicació del CEESIB

Edita:

Col·legi d'Educadores i Educadors Socials de les Illes Balears

Maquetació i impressió:

Gràfiques Gelabert

Dipòsit legal: **PM 393-2007**

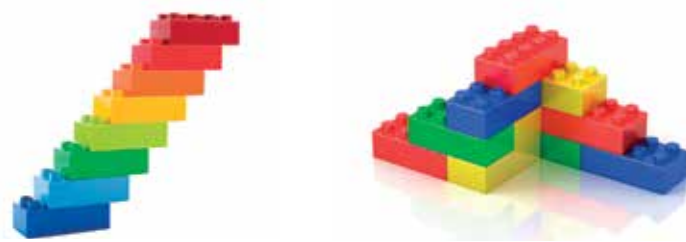
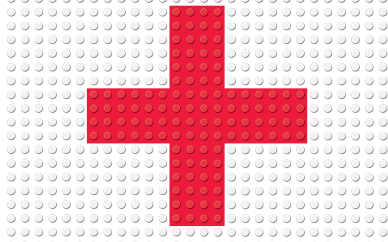
Coordinació:

Vocalia de comunicació, comitè de redacció i secretaria tècnica del CEESIB

El CEESIB ha respectat la llengua, l'estructura, el contingut i les fotografies que han aportat cada un dels autors dels articles rebuts.

Trobada
d'educació social

Presentació monogràfic

Presentam una nova edició de la nostra revista monogràfica “Trobada d'Educació Social”, amb el títol “La inclusió social des de la intervenció socioeducativa”.

Segurament, molts de vosaltres us demanareu, si inclusió social, no és tot el que feim, i teniu raó, des del CEESIB, així consideram la nostra feina socioeducativa, una manera d'oferir igualtat d'oportunitats a les persones que més ho necessiten, però enguany pensàvem que es feia necessari dedicar esforços a parlar d'aquelles iniciatives que tenen més relació amb la població més vulnerable i que es troba en risc d'exclusió social, per això, ja vàrem dedicar al mes de febrer en el marc de les VII jornades d'Educació Social, espais de reflexió i debat per posar de manifest el que es fa i que és necessari una nova manera de plantejar les intervencions en aquest àmbit de feina, i de millorar la situació dels professionals que hi treballen; per això també, valoram molt important la feina que s'ha realitzat per aconseguir els Pactes per a la inclusió social a les Illes Balears i hem manifestat el nostre suport.

Ens trobam a un moment molt difícil, hem patit retallades a molts de serveis i recursos, hem vist empitjorar les nostres condicions laborals, en definitiva una llista molt llarga de situacions que fa uns anys eren impensables, i davant això un repte, no perdre de vista l'objecte de la nostra feina, que a pesar d'aquestes situacions, s'ha continuat realitzant amb la qualitat de sempre, gràcies als/les professionals que així ho demostren en el desenvolupament de la seva feina.

Des d'aquí volem agrair a tots i totes els/les professionals que dia a dia a través de la seva dedicació i el seu esforç, fan possible que les persones que es troben en situació de vulnerabilitat social, puguin gaudir d'un futur millor amb l'esperança que la seva situació pot millorar.

En aquest monogràfic, trobareu diferents articles, tant de la realitat de les nostres illes com d'altres diferents, experiències des de la pràctica professional, que segur ens serviran per ser més conscients de la necessària feina a nivell d'inclusió social, agafar idees, i seguir avançant en aquest tan important àmbit de treball.

Una novetat que volem compartir amb vosaltres, és que enguany hem constituït un comitè de redacció, format per educadors i educadores socials amb una àmplia trajectòria en la professió, i que de forma conjunta amb la vocalia de comunicació, ha vetllat per oferir la millor qualitat a la nostra revista, fent una selecció dels articles rebuts seguint criteris tècnics.

Agraïm a tots i totes els que heu fet possible una vegada més aquesta edició de la nostra revista amb els vostres articles.

Esperam que vos agradi i us animam a reflexionar i escriure sobre la vostra pràctica professional i posam a la vostra disposició aquest espai per poder compartir les vostres experiències, aquest és un dels objectius del CEESIB, que aquest mitjà de difusió pugui fer més visibles les nostres intervencions socioeducatives, sistematitzar-les i compartirles amb altres professionals, per així fomentar la reflexió i l'anàlisi i arribar a impulsar línies d'investigació, realitzades per educadors i educadores socials i no per professionals d'altres disciplines.

Isabel Cortada Marín, *presidenta del CEESIB*
Andreu Barnés Serra, *vicepresident del CEESIB*

La figura de l'educador social i el servei de Càritas

María Belén Morell Morro, és diplomada en Educació Social amb una ampla formació complementària. Actualment és tècnic d'inserció social a Càritas Diocesana de Mallorca on fa les tasques d'acollida, acompanyament, orientació i seguiment, a més d'accions formatives individuals i comunitàries, elaboració de projectes,... En aquest article ha deixat reflectida la labor que fa aquesta entitat en la nostra comunitat.

Càritas Mallorca és una entitat de l'Església Catòlica que forma part de la Confederació de Càritas Espanyola. La seva finalitat és promoure, orientar i coordinar l'acció social i caritativa de la diòcesi, amb una especial dedicació a l'atenció de les persones més vulnerables, empobrides i excloses per tal d'ajudar a la seva promoció humana i al seu desenvolupament integral, alhora que sensibilitza la societat i promou la justícia social. Fa 52 anys que d'una forma organitzada està present al si de la societat mallorquina. Al llarg d'aquests anys ha anat evolucionant, actualitzant-se i adaptant-se a les diferents situacions socials, sempre amb actitud crítica i de denúncia.

Als seus inicis el seu posicionament era més assistencialista però amb el temps va anar evolucionant cap a la promoció de les persones, acompanyant processos personals, familiars, grupals i/o comunitàries. En aquest sentit s'ha anat fent present una aposta ferma per treballar des de les capacitats i potencialitats i possibilitar eines que ajudin a les persones a afrontar les seves situacions, fent-les protagonistes d'aquests processos. Des de Càritas

s'intenta posar al seu abast projectes específics que dignifiquin la persona contribuint a la millora de les seves competències i aptituds.

El servei de Càritas és realitzat per prop de 900 agents, 828 voluntaris i 71 professionals contractats. La majoria dels tècnics contractats són treballadors socials, tot i que també hi ha educadors socials, pedagogs, psicòlegs, economistes, filòsofs, personal administratiu etc.

Actualment a Càritas hi ha 8 educadors socials, 4 diplomats i 4 educadors socials habilitats per la seva trajectòria laboral. Al llarg d'aquests anys més de 15 educadors socials han format part de Càritas en diferents àmbits: tallers ocupacionals, treball comunitari, orientació laboral i formació, prioritàriament.

Les persones ateses i l'organització de Càritas

En aquests moments podem parlar de diferents tipus de col·lectius:

- Persones en situació d'exclusió social o amb un alt risc d'exclusió que necessiten l'acompanyament a mig o llarg termini.
- Persones en situació de vulnerabilitat social, que fins fa poc, vivien en un model d'integració social precària i que la situació estructural actual els ha desbordat. Són persones immigrants o d'aquí que, per la pèrdua de la seva feina, han arribat a una situació de possible risc d'exclusió amb una renda baixa i privació material.

Aquestes persones són infants, joves i adults, amb un gruix important entre els 30-50 anys. D'aquests un 60% són d'origen immigrant i la resta són persones autòctones.

Finalitat: promoure, orientar i coordinar l'acció social i caritativa de la diòcesi

És difícil exposar la feina que se fa a Càritas sense mostrar com està organitzada l'entitat.

El desenvolupament institucional de Càritas està format per tres grans àrees breument descrites a continuació i amb una més gran explicitació de la tercera.

1. Serveis transversals

Aquesta àrea fa referència als serveis administratius, coordinació i justificació de projectes, el desenvolupament de persones tant voluntaris com contractats, així com el control de pressupost, el suport informàtic, etc.

2. Sensibilització

Dins les accions prioritàries d'aquesta àrea hi trobam la comunicació, amb una presència cada vegada més gran als mitjans i a les xarxes socials, com la pàgina web, Facebook i Twitter. Una segona acció de sensibilització es fa amb el contacte amb empreses, centres d'ensenyament, universitat, etc. En tercer

lloc per Càritas també és important sensibilitzar en l'ajuda al desenvolupament dels altres pobles i per això també hi entren les línies de codesenvolupament i cooperació. Finalment, una altra acció prioritària de sensibilització és l'anàlisi de la realitat per tal d'intervenir adequadament, i avaluar i reflexionar sobre la nostra intervenció.

3. Acció social per a la inclusió

Aquesta àrea està formada pels següents programes:

- Acció de Base
- Economia social i solidària
- Formació, Orientació i Intermediació

Acció de Base és el programa considerat porta d'accés als recursos i serveis de l'acció social. Es duu a terme des del territori i és el que dona una primera resposta a la persona des de l'acollida i atenció directa. Està participat per persones voluntàries i personal contractat, la majoria treballadores socials. Aquesta tasca implica un acompanyament individual, familiar i/o comunitari de la persona.

Es tracta d'un programa que té presència a Palma i a la majoria de pobles de Mallorca amb presència de professionals contractats i, sobretot, amb la implicació dels diferents grups d'Acció Social de les parròquies.

Promoció de les persones, acompanyant processos personals, familiars, grupals i/o comunitaris

Economia social i solidària és el programa format pels tallers ocupacionals a més d'aquells projectes lligats a la comercialització i sensibilització, com són les botigues solidàries o punts de venda a mercats i el Comerç Just, entre d'altres.

En concret els tallers ocupacionals són espais destinats a donar resposta a un col·lectiu de persones que necessiten acompanyament per millorar les seves habilitats socio-laborals. Així doncs, Càritas compta amb els següents tallers:

- Taller d'emmarcació de quadres, làmines... possibilitant un aprenentatge de diferents tasques (prendre mides, tallar fusta, tallar vidre, criteris de qualitat en la feina...).
- Taller d'enquadernació i paper on mitjançant materials naturals com la palla, algues, etc. o objectes de reciclatge, s'elaboren productes artesans. A la vegada s'enquadernen i restauren llibres mitjançant tècniques tradicionals.
- Taller de joguetes que pretén recuperar les joguines arraconades i que encara poden oferir un bon servei als infants. Al mateix temps amb aquesta reutilització incidim dins tres àmbits: l'àmbit mediambiental amb la reducció de residus i donant-li una segona vida; l'àmbit ciutadà ja que aquestes joguines provenen de donacions i els ciutadans poden consumir productes de segona mà; i l'àmbit social per què possibilita la recuperació d'hàbits relacionals i prelaborals per a moltes persones.
- Taller de triatge, amb presència a Palma i Part Forana, reutilitzant la roba de segona mà

mitjançant un procés de selecció, higienització i comercialització.

- Taller Koluté (que en la llengua Wòlof de Senegal vol dir confiança) és un taller que neix de la col·laboració entre Càritas Mallorca i Càritas Senegal. És un projecte de formació i perfeccionament a més d'economia social i cooperació, a partir de la confecció de roba de moda europea amb teles africanes. Té un vincle directe amb un projecte d'atenció a "infants del carrer" amb Càritas Senegal.
- Bona traça, taller ubicat a Manacor, on es realitzen activitats dirigides a l'aprenentatge d'habilitats manuals així com un reforç d'habilitats de formació bàsica i relacionals. Inclou la costura per arranjament de tot tipus de roba i on s'elaboren diferents articles com coixins, estores, davantals, llevadors. Per altra part inclou el treball amb corda produint capçanes, senalles i cordant cadires o taburets.

Amb aquest programa Càritas ha dinamitzat la creació d'una xarxa de botigues solidàries situades a diferents indrets de Mallorca i on es venen els productes elaborats als diferents tallers. A més aquests punts de comercialització solidària tenen la pretensió de ser espais de sensibilització per la feina que duu a terme Càritas.

Formació, orientació i intermediació és el programa que inclou entre les seves principals activitats les accions formatives i l'orientació laboral.

Entre les accions formatives es pot destacar les classes d'idiomes (català, castellà, anglès i alemany), la informàtica a nivell laboral i cursos de caire més professional com cuidadors de persones majors, cuina, jardineria i poda, electricitat i domòtica, cambrer i agricultura per a joves. Tots aquests cursos tenen els continguts de formacions qualificades però només el curs d'electricitat i domòtica és una qualificació de nivell 1 homologada.

Pel que fa a l'orientació laboral és important destacar l'acompanyament individual a la recerca de feina, el taller de recerca de feina/club de premsa i la intermediació amb empreses i empleadors.

Els educadors socials a Càritas

La seva presència comença quan Càritas inicia la gestió de recursos i activitats a nivell ocupacional i d'educació no formal. Ara bé Càritas sempre ha comptat amb la que seria figura de l'educador social, fins i tot quan aquesta figura no estava reconeguda amb una titulació específica. Professionals amb

formacions molt semblants varen haver de dur a terme les tasques pròpies de l'educador social, fet que més tard els hi va permetre l'habilitació com a educadors socials degut a les funcions realitzades i els anys d'experiència.

Càritas des de fa temps ha vist la necessitat de comptar amb la figura de l'educador social fet que es pot constatar amb la primera promoció d'educadors socials que ja varen fer pràctiques a la nostra entitat. Quan neix la professió específica d'educador social, Càritas la incorpora per l'aportació d'una metodologia, uns criteris educatius i una manera de coordinar-se els diferents agents: el participant, el professional derivant i el monitor del taller.

Als inicis la figura d'educador social estava només present en els tallers ocupacionals i al centre dona, però des de Càritas sempre ens hem anat adaptant a les noves situacions i realitats emergents, per la qual cosa des de fa uns anys aquesta figura s'ha anat ampliant a nous àmbits i projectes, concretament a les àrees d'orientació i intermediació laboral i a l'àmbit d'educació i a nivell comunitari.

Actualment la presència dels educadors socials a Càritas es troba, per una part, en les àrees de sensibilització, intervenint, avaluant i reflexionant sobre les situacions i el moment actual. Per altra, aquesta presència també es troba a l'àrea d'acció social per a la inclusió en els programes d'economia social i solidària, concretament en els tallers de Triatge, Paper i Koluté, on l'educador social desenvolupa tasques d'acompanyament en el procés del participant, a partir de l'elaboració d'un pla de feina individualitzat, realitzat conjuntament amb ell i amb tot l'equip interdisciplinari que participa en la intervenció. El punt de partida és la realitat de cada un, amb les seves necessitats i demandes, des de les seves potencialitats i destreses. Així es van treballant amb la persona habilitats sociolaborals, apoderant-la i orientant el seu itinerari a la realització d'accions que a curt, mig o llarg termini afavoreixin la seva inserció i integració sociolaboral.

L'educador social també desenvolupa tasques en el programa de formació, orientació i intervenció, tenint en compte la persona i ajudant-la a elaborar un itinerari d'inserció laboral personalitzat, fent el suport i l'acompanyament necessari en el moment de la seva inserció a una feina. L'educador social dins aquest programa específic també realitza accions de formació relatives a habilitats laborals, capacitacions específiques (alfabetització, informàtica... adults/ infants) i/o tècniques de recerca de feina. A més, a

Sempre ens hem anat adaptant a les noves situacions i realitats emergents

través de projectes específics, duen a terme accions de prospecció amb empreses i intermediació laboral.

Per entendre millor la figura de l'educador social dins la tasca de Càritas convé mencionar el nostre Model d'Acció Social que considera la persona com a centre de la intervenció, com a protagonista del seu procés, des de la seva globalitat i amb les diferents dimensions i aspectes tan personals, socials i/o laborals que la conformen. Així el treball des de la perspectiva d'un equip multidisciplinari, on l'educador social hi té un lloc preponderant, aporta una visió d'integralitat de la persona, podent elaborar amb ella un itinerari i un pla de feina individual i canviant, d'acord amb el moment i la realitat de cada persona.

Finalment, cal dir que a pesar de comptar amb serveis i recursos propis, a Càritas es valora de forma molt positiva el poder treballar en xarxa i amb altres entitats per així poder donar un millor servei al participant. ■

El papel de la Educación Social en las políticas de realojo e integración social de la Comunidad de Madrid

Roberto García Perea, és educador social des de l'any 1992 en el IRIS, formador, mediador i activista en el moviment de l'Educació Social en la Comunitat de Madrid en les diferents associacions professionals, actualment membre de la junta de govern del "Colegio Profesional de Educadoras y Educadores Sociales de Madrid" (CPEESM).

Héctor Fernández Carrascosa, és educador social des de l'any 1999 en el IRIS, animador sociocultural, expert en Intervenció Familiar i tècnic en activitat física, animació esportiva i recreació. Col·legiat del CPEESM.

Roberto García Perea, es educador social desde el año 1992 en el IRIS, formador, mediador y activista en el movimiento de la Educación Social en la Comunidad de Madrid en las diferentes asociaciones profesionales. Actualmente miembro de la Junta de Gobierno del Colegio Profesional de Educadoras y Educadores Sociales de Madrid (CPEESM).

Héctor Fernández Carrascosa, es educador social desde el año 1999 en el IRIS, animador sociocultural, Experto en Intervención Familiar y Técnico en actividad física, animación deportiva y recreación. Colegiado del CPEESM.

En este artículo nos describen los ámbitos de actuación, retos de futuro y el papel de las/los educadoras/es sociales en las políticas de realojo e integración social de la comunidad de Madrid.

Todos los datos numéricos que figuran en este artículo provienen del *Informe Anual 2014 del Instituto de Realojamiento e Integración Social*.

¿Qué es el IRIS?

El Instituto de Realojamiento e Integración Social (IRIS) es un organismo de la Comunidad de Madrid, cuyos trabajadores y trabajadoras tienen una experiencia acumulada y continuada desde el año 1986, de trabajo con las personas que se encuentran en situación de exclusión social que residen en infraviviendas o chabolas, y necesitan ser realojadas en una vivienda digna para facilitar su integración en la sociedad como ciudadanos de pleno derecho.

Igualmente, se impulsan además desde el año 2008, procesos de convivencia en las mancomunidades de vivienda pública de la Comunidad de Madrid, a través del Servicio de Asistencia Vecinal (ASIVECAM).

Para ello, el IRIS dispone de partida presupuestaria propia dentro de los presupuestos generales de la Comunidad de Madrid, así como una plantilla de 98 personas.

En la plantilla actual, nos encontramos 28 educadoras y educadores sociales, conformando junto a las trabajadoras y trabajadores sociales un total del 52% de la plantilla.

Ámbitos de actuación y líneas metodológicas

El proyecto integral del IRIS abarca la adjudicación de la vivienda como eje central en la eliminación de factores excluyentes, si bien está demostrado que sin el acompañamiento de programas sociales que sirven para eliminar factores ligados a la marginalidad, no obtendríamos los resultados que hemos tenido (96% de familias con un buen proceso de integración).

Para esbozar las actuaciones sociales, las agruparemos en dos grandes programas:

- Programa Social: que abarca desde la atención social y preparación para la vivienda, pasando por la adjudicación de la misma y la integración vecinal y comunitaria, tanto en núcleos chabolistas (como es el caso de Gallinero y Cañada Real), como en los diferentes distritos de Madrid y municipios de la Comunidad de Madrid. La idea fuerza de todos estos programas es buscar la autonomía de la persona a través de la pedagogía del éxito.
- Programa de Educación: aunque el IRIS no tenga competencias en materia de educación, entendemos que ésta es uno de los pilares básicos de la integración y mejora personal. Por ello, trabajamos en los ámbitos del niño/a, familia, colegios e instituciones vinculadas a la educación en cada una de las etapas formativas (educación infantil, obligatoria y educación de adultos).

Principales lecciones aprendidas en este periodo

Procesos de convivencia

A lo largo de la experiencia, y a través de la perspectiva de aprendizaje de las buenas prácticas, así como de la corrección de las insuficientes o malas, podemos enunciar las tres principales lecciones aprendidas:

- El problema del chabolismo exige soluciones integrales y consensuadas entre todas las Administraciones y entidades competentes. La colaboración entre los diferentes niveles administrativos es la única garantía de afrontar este problema.
- La vivienda es un elemento clave para la inclusión social, si bien, no es el único que asegura una integración y convivencia social, siendo imprescindible acompañarlo de acompañamiento y atención socioeducativa en los ámbitos de educación, salud, economía, ciudadanía y

convivencia.

- El papel de los equipos profesionales del IRIS y su implicación en todo el proceso es otro elemento crucial para afrontar con éxito la intervención. La composición interdisciplinar, así como las dinámicas de trabajo y comunicación interna favorecen el buen hacer y compromiso profesional.

Retos de futuro

Fruto de lo anterior, resaltaremos los siguientes retos:

- Continuar con la intervención y los esfuerzos para no sólo contener el fenómeno del chabolismo sino la progresiva reducción del mismo que incrementa exponencialmente los riesgos de vulnerabilidad y fractura social (desde 1998, la población residente en asentamientos chabolistas ha descendido en un 50%).
- Seguir con el apoyo a la integración vecinal de las familias que ya han accedido a vivienda en altura (2.184 familias a 31 de diciembre de 2014 se encuentran en este supuesto).
- Ampliar en la medida de lo posible, el programa de mediación vecinal y comunitaria a cuántos municipios lo soliciten al IRIS (en este momento hay 15 municipios incluido Madrid capital).
- Participar y apoyar espacios de intercambio, encuentro y reflexión profesional en torno a las intervenciones sociales en el espacio estatal y europeo.

El papel de la Educación Social

Dentro de todas estas acciones, y basándonos en una intervención metodológica interdisciplinar junto a la presencia de nuestro Código Deontológico, podemos resaltar los siguientes principios que han imperado en esta dilatada experiencia:

- Principio de justicia social.
"Quienes viven en una chabola no sólo carecen de unas condiciones de habitabilidad asegurada, sino que, además, arrastran consigo otros rasgos de exclusión social que les sitúan al margen de la sociedad". Este preámbulo de la Ley de creación del IRIS ya anticipa la concordancia y coherencia de las acciones socioeducativas realizadas siempre, basadas en el derecho al acceso de cualquier persona al uso de los servicios sociales, educativos y culturales, como derecho de la ciudadanía y alejadas de la beneficencia o caridad. Desde sus inicios se han eliminado más de 110 núcleos chabolistas.
- Principio de la profesionalidad.

Todas las personas que conformamos el grupo profesional de educadoras y educadores sociales del IRIS estamos capacitados profesional y académicamente para la realización con las máximas garantías de nuestro cometido profesional. Además siempre se está en permanentes procesos de formación, casando las necesidades descubiertas con las carencias que se deben de suplir.

Paralelamente se desarrollan espacios internos, tanto específicos de Educación Social como interdisciplinares, para debatir sobre los retos, dificultades y buen hacer de la práctica diaria.

- Principio de la acción socioeducativa.
Desde las actuaciones en los barrios chabolistas, pasando por el realojo, acompañamiento social y desarrollo de actuaciones comunitarias, se tiene presente el papel protagonista de las personas objeto de la intervención, realizando planes individualizados de acompañamiento social acordes con los ritmos imperantes en cada persona y situación.
- Principio de la solidaridad profesional.
La participación conjunta junto a otros profesionales de la acción social y educativa es la que permite el éxito en las acciones socioeducativas. Sin una clara apuesta por parte de los y las profesionales, con actitudes constructivas, activas y solidarias, no se puede asegurar el buen hacer y la sostenibilidad de las intervenciones. Así por ejemplo, el pasado 2014 se realizaron 1.350 coordinaciones solo en el programa de mediación vecinal y comunitaria.

También reseñamos como positivo el que en todos y cada uno de los programas sociales del IRIS hay educadoras y educadores sociales en los equipos interdisciplinares.

- Principio de la participación comunitaria.
En la intervención con población residente en chabolas o infraviviendas, hemos podido comprobar que la participación de la sociedad acogedora es el factor que más influye en la incorporación de estas personas como una más en la comunidad, con sus

La composición interdisciplinar, así como las dinámicas de trabajo y comunicación interna favorecen el buen hacer y compromiso profesional

derechos y deberes. Por ello, se han realizado 32 actividades conjuntas con entidades sociales en el 2014 con una participación de 1.265 personas.

El trabajo comunitario es básico tras el realojo para desestigmatizar todos los prejuicios y estereotipos circulares a esta situación, así como favorecer procesos de convivencia y comunicación que faciliten la integración total y real.

- Principio de la complementariedad de funciones y coordinación.
El IRIS en su conjunto es consciente de conocer los límites competenciales inherentes a su actividad, así como el papel complementario al resto de la red socioeducativa. No hemos pretendido nunca ser duplicadores de servicios, sino un elemento sumatorio a los mismos, una herramienta favorecedora de catalizar los procesos personales de integración y construcción social participada.

Principales actuaciones de la Educadora y Educador Social en el IRIS

La figura profesional del Educador y Educadora Social en el IRIS, es una pieza clave; forma parte permanente de los equipos interdisciplinares que trabajan en los diferentes equipos sociales que intervienen, desde los núcleos chabolistas, pasando por el Equipo de Integración Vecinal y el Servicio ASIVECAM.

Teniendo en cuenta la idiosincrasia de los colectivos con los que trabajamos y de las múltiples situaciones con las que nos encontramos en nuestro trabajo cotidiano, las principales actuaciones en los ámbitos de la intervención social y educativa, son:

- Elaboración, seguimiento y evaluación de planes de trabajo socioeducativo individualizados.
- Trabajo familiar, individual y grupal. Detección y prevención de situaciones de exclusión social, información, orientación y asesoramiento de las

Actuaciones sociales: Programa Social y Programa de Educación

prestaciones y los recursos sociales y educativos; derivación a otros recursos e intervención directa en la reducción de riesgos.

- Seguimiento escolar con los menores y con la familia; se realiza una atención integral y un enfoque en el que se atienden todas las necesidades básicas por completo, lo que involucra la coordinación y colaboración con otros profesionales, haciendo funciones de mediación entre familia y escuela, así como el seguimiento, integración y evolución escolar de los menores. El fin último es asegurar que adquieren las competencias básicas necesarias para desarrollarse como personas y como ciudadanos y ciudadanas en una sociedad democrática, minimizando el absentismo y abandono escolar.
- Desarrollo comunitario, para influir con acciones en algún aspecto de la realidad del territorio, de un sector de la población o para modificar alguna situación.
- Elaboración de informes socioeducativos.
- Se promueven proyectos para dinamizar y formar a la población atendida y en otras ocasiones se deriva a los programas existentes en la zona,

para fomentar su integración en los recursos normalizados.

Somos una herramienta indispensable de la administración de base en el trabajo de las personas en situación de riesgo de exclusión social, el puente de los servicios sociales de zona, los conocedores de las distintas realidades existentes.

Utilizamos una metodología participativa, implicando a las personas en sus procesos de cambio, siendo los protagonistas en todas las fases, teniendo en cuenta cada realidad.

Colaboramos con las entidades del Tercer Sector o públicas, para intentar ofrecer a las personas con las que y para las que trabajamos, las oportunidades de conseguir y facilitar la cohesión social justa, sin que estén condicionadas por el sexo, etnia de origen, lengua, entorno, cultura o condición económico-social.

En definitiva, el papel de la Educación Social junto a otras disciplinas, trabajando de manera conjunta e interrelacionada en cada una de las fases de intervención en los procesos de realojo, integración social y desarrollo comunitario, posibilita junto al papel protagonista de las personas objeto de intervención, un progreso con claras garantías de éxito social. ■

Creu Roja i la seva feina en la inclusió social

Tomeu Miralles Mas, és diplomat en Educació Social per la UIB on va col·laborar en el projecte de "Estades solidàries" realitzant treball de camp a Nicaragua. També ha format part de la xarxa de "Bancs del Temps" de l'Ajuntament de Palma, on el posà en marxa i gestionà a Son Roca.

La seva trajectòria professional l'ha realitzada principalment en entitats sense ànim de lucre i diferents associacions, dins l'àmbit de joves i adults en risc d'exclusió social i inclusió social.

En l'actualitat és educador social del servei de la Unitat Mòbil d'Emergència Social, titularitat de l'IMAS i gestionat per Creu Roja, on acumula 6 anys d'experiència amb el col·lectiu de persones sense sostre i on ha desenvolupat el projecte de sensibilització "Mírame a los ojos".

Margalida Plaza Cabot, és diplomada en Treball Social per la UIB, i Postgrau en anàlisi psico-social de la Violència de Gènere per la mateixa universitat. Ha col·laborat en el projecte de "El paper de la dona marroquí amb el fenomen de la immigració". També ha format part del comitè d'organització de les XXIV Jornades Nacionals de drogodependències organitzades per Creu Roja. I ha estat membre del comitè científic tant a les Jornades d'Inclusió Social a Mallorca- la Xarxa d'Inserció Social a Mallorca, com al Primer Recompte de persones sense sostre a l'illa de Mallorca.

La seva trajectòria professional l'ha realitzada principalment en entitats sense ànim de lucre, dins l'àmbit d'immigració, joves i dones en risc d'exclusió social i en programes d'inclusió social. Ha coordinat el Servei de Dispensació de Metadona subvencionat per PADIB i gestionat per Creu Roja. En l'actualitat és coordinadora dels serveis de Unitat Mòbil d'Emergència Social titularitat de l'IMAS i gestionat per Creu Roja. I també coordinadora del projecte pioner a les Illes Balears, Housing First de Creu Roja, ambdós programes destinats a persones sense sostre.

A l'article ens expliquen els diferents projectes que desenvolupa Creu Roja a la nostra illa.

El passat mes de febrer van tenir lloc les VII Jornades d'Educació Social sota el títol "La mirada socioeducativa de la inclusió social", organitzades pel Col·legi d'Educadores i d'Educadors Socials de les Illes

Balears (CEESIB) i la Universitat de les Illes Balears (UIB). A les quals hi va participar la Creu Roja Illes Balears, des de l'àrea d'inclusió social.

Amb l'article que presentem volem posar de manifest les principals línies d'actuació que la Creu Roja Illes Balears desenvolupa des de l'àrea d'inclusió social amb el col·lectiu de persones sense sostre.

El document s'estructura en tres parts. Una primera on expliquem la visió i el treball. Una segona on establim les noves línies d'intervenció per les que està apostant la Creu Roja amb el col·lectiu de persones sense sostre. I una tercera on recollim les conclusions de les jornades esmentades anteriorment.

A vegades quan parlem de persones sense sostre, ens ve al cap la imatge estereotipada d'aquella

persona que viu al carrer per la seva "mala vida", per les seves addiccions o per no voler treballar. Que presenta manca d'higiene i roba descuidada. Que viu el carrer perquè vol. Però, aquesta idea té poc a veure amb la diversitat de motius i causes per les quals una persona roman al carrer. La realitat no és ben bé així. Les persones que es troben en situació de carrer són persones que, malauradament, han encadenat diverses situacions traumàtiques en un període curt de temps, quan la majoria de la població ens enfrontem a elles al llarg de tota la nostra vida: pèrdua d'un familiar, falta de treball, ruptura de parella, manca d'ingressos econòmics, pèrdua de la llar, manca de xarxa social, etc. Aquestes són algunes de les situacions a les quals han de fer-hi front i que poden desembocar en situacions de carrer. A partir de trobar-se deseparats, poden desenvolupar malalties mentals o consumir substàncies, o augmentar aquestes patologies que abans tenien, provocant un deteriorament de la situació a passos engegants.

Des de l'àrea d'inclusió social de la Creu Roja Illes Balears, treballem en diferents projectes, amb la finalitat de contribuir a la inclusió social de les persones més desfavorides per les quals resulta especialment difícil formar part activa de la societat. Amb el col·lectiu de persones sense sostre, treballem diferents aspectes, un d'ells és el de la prevenció mitjançant el projecte Espai (Servei de protecció i acompanyament a persones amb risc d'exclusió residencial). Tot i no ser un projecte destinat directament al col·lectiu de persones sense sostre, sí que atén a totes aquelles que passen per greus dificultats i que amb el suport econòmic del programa s'eviten els desnonaments, la pèrdua de l'habitatge. Prevenint així l'entrada en un centre d'acollida i/o en una situació de carrer.

Un altre dels projectes que desenvolupem és el SAUS (Servei d'Atenció Urgències Socials) a través del qual es gestionen ajuts econòmics que permeten, a les persones sense recursos, cobrir les necessitats bàsiques tal com: el pagament de medicament, taxes de tramitació de documents, targeta sanitària, DNI, passaport, etc. que complementen els processos d'inclusió que treballa la Unitat Mòbil d'Inclusió Social.

Contribuir a la inclusió social

En quant el treball integral de persones sense sostre, contem amb el servei de la Unitat Mòbil d'Emergència Social, d'ara endavant UMES. Aquest servei es va iniciar l'any 1999. Està gestionat per la Creu Roja i des de l'any 2007 és titularitat de l'IMAS (Institut Mallorquí d'Afers Socials, Consell Insular de Mallorca). Presta servei a la ciutat de Palma i municipis del voltant, i també existeix un servei amb el qual comparteix objectius i metodologia a la ciutat d'Eivissa.

El servei va dirigit a persones sense llar. Persones que viuen al carrer de manera permanent o temporal i proporciona atenció en situacions d'emergència social fomentant la seva inclusió social a través de recursos específics i normalitzats.

Els objectius generals que persegueix el servei es resumeixen en dos. Atendre necessitats bàsiques i situacions d'emergència i facilitar processos d'inclusió social. D'aquests objectius, se'n deriven els específics. Alguns dels més destacats són proporcionar informació i accés a recursos socials i sanitaris, motivar cap a l'accés a aquests recursos, fer seguiment de totes les persones sense llar permanents, establir una bona coordinació amb centres i institucions que formen el circuit d'acollida.

La metodologia del servei està clarament diferenciada en dues línies. El servei nocturn i el servei diürn.

El servei nocturn es dedica, en la seva major part, a actuacions sanitàries i d'emergències. Presta servei les 365 nits de l'any i les seves principals actuacions són ingressos/acompanyaments a centres d'acollida, lliurament de mantes, cobertura de necessitats bàsiques d'alimentació i acompanyament a serveis sanitaris d'urgència.

El servei diürn es dedica, en la seva major part, a realitzar actuacions psicosocials per afavorir els processos d'inclusió social. La majoria d'intervencions que es realitzen durant el dia són xerrades de companyia, entrevistes i seguiment dels usuaris, assessorament, derivació i acompanyament a tot tipus de recursos socials i sanitaris.

Les dues línies de treball (nocturn i diürn) estan dissenyades per a què es complementin entre si. Així doncs, l'equip de nit, visita i/o contacta amb tots aquells usuaris que l'endemà, en horari diürn tenen diferents gestions que realitzar. Se'ls recorda quin tipus de tràmits han de realitzar, la ubicació, l'hora i es pacta la idoneïtat de l'acompanyament pel seu procés d'inclusió.

Destacar que la UMES, és un servei de proximitat. És a dir, és l'equip tècnic qui s'apropa físicament als/a

les usuàries/es. No esperem que siguin les persones les que vinguin a la institució a fer les seves demandes. Som nosaltres els/les que sortim a buscar-los/les.

Apropant-nos a la temàtica central de les jornades a les quals participarem, i partint de la perspectiva de l'educador/a social dins del servei, estem convençuts que el treball socioeducatiu que realitzem, ha de ser un treball de proximitat. Basat en la lliure adhesió de les persones, en l'escolta activa i en la completa presència i disponibilitat de l'educador/a social.

L'educació amb les persones sense llar ha de crear un vincle social o reforçar els febles filaments del mateix. Ha de treballar amb grups naturals i amb individus i ha d'estar connectada amb la comunitat. Aquest tipus d'educació ha de generar un espai de confiança per abordar qualsevol tipus de problemàtica i, a partir d'ella, acompanyar a les persones als serveis especialitzats en aquesta o qualsevol altra qüestió.

La figura de l'educador/a social dins de l'equip d'UMES parteix d'un principi bàsic i senzill. Com més gran és el contacte i la dedicació cap a un/a usuari/a, major és el vincle, major la confiança i major la capacitat de l'usuari/a d'expressar pensaments/sentiments lliurement. Augmenta amb això la capacitat per verbalitzar les seves veritables necessitats o expectatives. Amb tot això, augmenten considerablement les possibilitats de confeccionar un pla de treball realista i adequat a la situació de l'usuari/a així com de portar-lo a bon port.

Existeixen múltiples estratègies i eines que l'educador/a social utilitza en el seu treball diari amb els/les usuàries/es del servei, però si haguéssim de destacar algunes d'elles, serien les següents:

- Escolta activa. Perquè l'usuari se senti escoltat, per poder interpretar el missatge que hi ha darrere del seu discurs i actitud (si està realitzant demandes, si només s'està esplaïant o si realitza crides d'atenció), i per saber quan hem de rebaixar les nostres expectatives o quan podem pitjar per accelerar el procés.
- Assertivitat. Per poder expressar la nostra opinió o punt de vista sense que l'usuari/a se senti jutjat, amenaçat o manipulat.

- Pacència i perseverança. Per poder estar presents i disponibles al moment en el qual l'usuari realitza una demanda de canvi.
- Control de la corba d'hostilitat. Per saber en quin moment hem d'intervenir i en quin moment hem de donar espai a l'usuari/a.
- Tècnica de mirall. Per mostrar-li a l'usuari/a la dissonància entre el seu discurs i la seva actitud i crear així discrepàncies en les seves creences, valors i actituds.

Finalment, des d'UMES, valorem que la incorporació de la figura de l'educador/a social en l'equip, fomenta la fidelització dels/de les usuàries/es cap al servei, augmenta els nivells d'èxit respecte als objectius i facilita el reinici de processos d'inclusió social després d'un abandonament en el procés o d'una recaiguda en situacions de problemes d'addicció.

Des de la Creu Roja, detectem i manifestem des de fa uns anys, la falta de sensibilització de la societat en general i d'algunes institucions i professionals en particular, cap al col·lectiu de les persones sense llar. Sovint, aquestes persones, són vistes i tractades a través de diferents prejudicis o directament es tornen invisibles i són ignorades. Per aquest motiu, des de la Creu Roja, hem engegat diferents accions orientades a trencar amb aquesta indiferència o aquesta falta de formació i sensibilitat. Les accions dutes a terme són les següents:

- Sistema actiu de voluntariat en el servei d'UMES. Ja des del principi del servei, comptem amb la participació activa de voluntaris/es. Actualment participen voluntaris com a suport en el servei nocturn, també com a suport en gestions

Atendre necessitats bàsiques i situacions d'emergència

administratives i de traducció en el servei diürn i fins i tot participant en diferents tallers que duem a terme en les dependències de Creu Roja. Però el treball desinteressat dels voluntaris, no només té un gran valor pel suport que realitzen dins del servei, sinó també perquè funcionen com a agents de sensibilització en el seu entorn més proper. Entren en contacte amb el col·lectiu i coneixen de primera mà la realitat del seu dia a dia, contribuint a desmuntar prejudicis, discursos distorsionats i imatges estereotipades.

- Projecte "Mírame a los ojos". L'any 2012 es va dur a terme un projecte que pretenia apropar-se a la vida de deu persones sense llar. Es van realitzar entrevistes, es van fer sessions fotogràfiques, s'acompanyà a aquestes persones, es va documentar el seu dia a dia i se'ls va oferir un espai on explicar la seva realitat. Amb tot aquest material es va muntar una exposició itinerant que va sent exposada en escoles, IES, universitats, centres culturals... Així també fent presentacions en les quals participaren alguns dels usuaris que van fer possible el projecte i que explicaren al públic la seva experiència.
- Presentació del servei d'UMES i formació sobre el col·lectiu a entitats que mantenen contacte directament o indirecte amb persones sense llar: centres sanitaris, hospitals, policia local, policia nacional...

Així també volem compartir que, fa un temps que des de la Creu Roja, apostem per trobar sinergies/suports per innovar en projectes d'inclusió que millorin o normalitzin les situacions de persones sense llar. En aquesta línia, i amb el suport de l'Obra Social la Caixa, hem desenvolupat un programa centrat en l'habitatge com a solució predominant per fer front a l'exclusió social. Basada en la metodologia *Housing First* (la casa primer). Orientada a dotar d'habitatges dignes i estables com a pas inicial per resoldre les situacions de persones sense llar. La Creu Roja ha posat en marxa un pis pilot, on es dota a la persona d'un habitatge sense demanar cap contraprestació.

Des de la perspectiva de *Housing First*, l'habitatge es constitueix com un dret fonamental i com un requisit previ per resoldre una altra tipus de problemes de caire social, sanitari, laboral, etc. Aquesta proposta s'allunya dels enfocaments tradicionals d'intervenció residencial, basats en el model d'escala, on l'habitatge estable és l'objectiu final del procés d'integració i les persones sense llar passen per diferents etapes (centres d'acollida, pisos tutelats, pisos de major autonomia, etc.) abans d'estar preparades per ser allotjades en recursos normalitzats. Aquesta visió està sent cada vegada més discutida en l'àmbit europeu, ja que es considera que contribueix a l'exclusió,

Facilitar processos d'inclusió social

de les persones sense llar, del sistema d'habitatge normal, i que augmenta el problema en mantenir-les dins del sistema assistencial. Alguns països (especialment Irlanda, Finlàndia, França i Portugal) han anat incorporant la perspectiva de *Housing First* en les seves polítiques socials, passant d'utilitzar els allotjaments tradicionals com a estratègia per afavorir els processos d'inclusió, a propiciar un major accés a habitatges permanents i una major capacitat de prevenció i prestació d'ajuda en funció de les necessitats de les persones.

Aquest programa s'inicià el juliol de 2014, encara és massa prest per fer una avaluació dels resultats. Sí que és cert, que podem dir que hem vist petits canvis, amb l'adquisició d'hàbits, que fan que reafirmen a la persona i els augmenti la seva autoestima.

Volem acabar aquest article, retornant a les jornades i plasmar les conclusions que es varen extreure i que són compartides per la Creu Roja.

Algunes de les més comentades i en les quals més professionals coincidim van ser les següents:

Per una banda, la necessitat d'un treball de sensibilització cap a col·lectius en risc i en exclusió social per part de la societat en general i especialment per part de les institucions i professionals que treballen directe o indirectament amb aquests col·lectius. Diferents professionals coincidim en la falta de formació, d'actitud i de sensibilitat d'alguns professionals, interferint, disminuint i fins i tot paralitzant un bon procés realitzat per l'usuari i de la resta d'institucions.

D'altra banda, i en la línia amb el punt anterior, també coincidim en la necessitat de fomentar la cooperació entre professionals i serveis. Treballar en xarxa de forma eficient i sobre-tot, tenir sempre present els objectius amb els quals treballem, que han d'estar sempre orientats cap a la millora de la situació dels usuaris i del procés que estan duent a terme. ■

Análisis sobre los diferentes aspectos relacionados con la inclusión: Inclusión Educativa

Óscar Gavin Chocano, és educador social, col·legiat del "Colegio Oficial de Educadoras i Educadores Sociales de Castilla-La Mancha". Ens xerra sobre diferents aspectes relacionats amb la inclusió educativa partint de l'estudi de dos articles d'autors referents.

Óscar Gavin Chocano, es educador social, colegiado del "Colegio Oficial de Educadoras i Educadores Sociales de Castilla-La Mancha". Nos habla sobre diferentes aspectos relacionados con la inclusión educativa partiendo del estudio de dos artículos de autores referentes.

El presente artículo intenta discernir y aclarar ciertos aspectos relacionados con la Inclusión Educativa a lo largo de los años, de tal forma que podamos llegar a aclarar cuál ha sido la trayectoria de un modelo que reconoce la diversidad como un valor en el que todas las personas tienen cabida en igualdad.

"La inclusión educativa es un proceso a través del cual la escuela se esfuerza por reducir las barreras a la participación y el aprendizaje de todos los alumnos. Una escuela inclusiva es aquella que se preocupa del aprendizaje y la enseñanza, de los logros, de las actitudes y del bienestar de todos y cada uno de sus alumnos" (Josep Font, 2007).

Así, se han seleccionado dos artículos de autores referentes en la materia a tratar, que plantean visiones críticas sobre cómo se ha venido desarrollando el modelo inclusivo.

- Desafíos a la formación docente: Inclusión educativa (Marta Infante, 2010).
<http://www.scielo.cl/pdf/estped/v36n1/art16.pdf>
- Inclusión y Exclusión Educativa. De Nuevo. "Voz y Quebranto". (Gerardo Echeita Sarrionandia, 2012).
http://www.uam.es/personal_pdi/stmaria/sarrio/DOCUMENTOS,%20ARTICULOS,%20PONENCIAS,%20INCLUSION%20Y%20EXCLUSION%20EDUCATIVA.%20DE%20NUEVO%20VOZ%20Y%20QUEBRANTO.%20GERARDO%20ECHEITA.%204.pdf

Desafíos a la formación docente: inclusión educativa (Marta Infante, 2010)

El artículo trata de sintetizar el significado del concepto de inclusión en todas sus dimensiones, así

como el proceso para abordar situaciones y espacios dentro del sistema educativo.

Nace en EE.UU. y Europa como alternativa y respuesta a los estudiantes con discapacidad, buscando así una escuela accesible a todos, haciendo extensible a los excluidos por razón de raza, etnia, sexo, lenguaje, género y nacionalidad y como una forma de responder a la diversidad.

Desde esta perspectiva, se comienza a generar cierta controversia al constatar que los planteamientos iniciales no eran nada más que una forma de asimilación por parte de las instituciones educativas de todos los alumnos.

El concepto de inclusión promueve una escuela para todos. Dicha afirmación no hace nada más que reafirmar un hecho, traer dentro de entornos inclusivos y favorecer la exclusión dentro de los límites de la propia escuela.

En estas, se comienzan a matizar conceptos como el de "Otros", alejando, discriminando, excluyendo, a los alumnos que se alejaban de los promedios de supuesta normalidad y, de esta forma, se categorizaba a dichos alumnos, restringiendo sus derechos.

Constatando que en el Estado Chileno, estas formas de segregación inclusiva no eran nada más que prótesis que nada o poco tenía que ver con su idea original.

Corroborando que para que exista curriculum inclusivo, debe replantearse cuestiones como adquisición de competencias que permitan nuevas adaptaciones, que permitan la comprensión por parte del docente del concepto de inclusión, como único, sin la divergencia en sus propuestas.

El concepto de inclusión promueve una escuela para todos

Los futuros docentes necesitarán dejar atrás la visión reduccionista de la diferencia orientada al déficit y plantear propuestas de los que ellos considerarían debería ser los entornos inclusivos.

Inclusión y exclusión educativa. De nuevo, "Voz y Quebranto" (Gerardo Echeita Sarrionandia)

REICE, Revista Electrónica sobre Innovación y Cambio en Educación. Diciembre de 2012

En la trayectoria escolar de los alumnos en riesgo de exclusión social, habrán pasado por diversos centros, aulas o dispositivos especiales creados "por su bien", para atender o compensar sus limitaciones y dificultades escolares por sus déficits personales o sociales. Este proceso común se podría llamar de "exclusión educativa" (Blanco, 2006; OREAL/UNESCO, 2007; UNESCO, 2009, 2010). Según Castell (2004) podríamos hablar de tres formas de exclusión: la sustracción completa de la comunidad (deportación, destierro...), la construcción de espacios cerrados en el seno de la comunidad pero separados de ésta (manicomios, prisiones, guetos...) y una tercera forma que en la actualidad es la principal amenaza de la coyuntura presente, es decir, la debida a políticas ambiguas de discriminación positiva de inserción, aunque necesarias, al mismo tiempo etiquetan negativamente...pero, ¿cómo hacer para evitar que las políticas de discriminación positiva se transformen en lo contrario? Es más, ¿por qué no centrarse también en la prevención de determinadas situaciones que se encuentran en riesgo de exclusión?

No podemos caer en la ingenuidad de pensar que la educación escolar es la puerta más importante para paliar los procesos de exclusión social, ni de extrema pobreza ni otros menos dramáticos (Bonaf, Esombra y Ferrer, 2004; Dyson, 2006).

Por tanto es necesario y urgente adoptar un enfoque holístico: "ecología de la equidad" (Ainscow, Dyson, Goldrick y West, 2012), es decir, el desarrollo de experiencias y resultados escolares equitativos para los estudiantes depende de un amplio conjunto de procesos interdependientes que inciden en la escuela desde fuera (historia y cultura de la población, realidades económicas, calidad de las políticas de formación del profesorado...).

Los promotores de la educación inclusiva ponen su énfasis en los modos de superar los procesos y situaciones de abierta exclusión, segregación y marginación educativa vivida a lo largo de la historia y a lo que denominan en la actualidad

"segregar incluyendo". Por lo que consideran esta educación inclusiva como una cierta modernización terminológica de la educación especial o educación compensatoria.

Si nos centramos en la raíz de su significado, la educación inclusiva se refiere a un valor igual de importante para todo el mundo, es decir, sentirse incluido, reconocido y valorado en sus grupos de referencia.

Habría que sacar a la luz las barreras de distinto tipo y condición que limitan la presencia, el aprendizaje y la participación de algunos alumnos. Y son precisamente estas barreras sobre las que habría que focalizarse al mismo tiempo que deberíamos promover los facilitadores de la inclusión. En definitiva, aprender a vivir con la diferencia promoviendo una mejora escolar con actitud, realizando cambios educativos sistemáticos para llevar los valores declarados a la acción, ya que se trata de un valor social ("el mejor argumento moral es la acción").

Aspiramos por tanto a ofrecer una educación común para todos, pero también adaptada y personalizada a las diferentes necesidades y características de cada alumno, en espacios comunes pero sin renunciar a las ayudas o apoyos singulares que puedan necesitar. El hecho de que la inclusión sea plena y total tiene el riesgo de querer incluir en centros ordinarios a alumnos que están en centros específicos sabiendo que en muchas ocasiones los centros ordinarios pueden incluso llegar a ser totalmente disfuncionales para esos alumnos. ¿Sería por tanto el derecho a la inclusión educativa un derecho condicionado en función de los recursos disponibles? Muchos de los dilemas que se plantean las Administraciones, los asesores, el profesorado y las familias, no tienen solución sino respuestas episódicas que deben aclararse por los implicados en cada dilema. El diálogo igualitario es clave, pero además es necesario construir la cultura y las condiciones escolares.

Habría que establecer amplias y sólidas redes de colaboración, ayuda y apoyo mutuo en el interior de los centros y entre éstos y su comunidad educativa y local.

Para enriquecer y situar apropiadamente el diálogo y la deliberación sobre todo lo expuesto, es imprescindible recoger y amplificar la voz de todos los implicados en estos dilemas.

De esta manera, aunamos ideas precisas sobre la visión crítica que tiene la profesora Infante y el

profesor Echeita sobre el modelo inclusivo (nexos y divergencias), partiendo de la base que los artículos parten de realidades educativas diferentes. Sistema Educativo Chileno y Sistema Educativo Español.

Al constatar que ambos artículos, en una primera revisión, están orientados hacia una visión crítica del modelo, se considera la selección de un texto referencial del profesor Mel Ainscow, autor y experto con varias publicaciones sobre la materia a tratar.

- Desarrollo de Sistemas Educativos Inclusivos (Mel Ainscow, 2003).

http://redes.cepindalo.es/file.php/10/ARTICULOS_INCLUSIVIDA/mel_ainscow.pdf

De esta forma, se trata durante el desarrollo del siguiente artículo de argumentar todo lo expuesto por los autores sobre el modelo inclusivo y su visión en el devenir de su implantación a lo largo de los años.

Manifestar que probablemente lo esclarecedor de la propuesta sea la progresión en los artículos a tratar. Esto es, que desde la Declaración de Salamanca en 1994, pasan diez años hasta la publicación del artículo del profesor Ainscow y, desde este, otros diez hasta la publicación de sendos artículos críticos con el modelo inclusivo.

Sin duda, resulta curioso cómo la progresión del modelo a lo largo de los años sintoniza con los fenómenos políticos, económicos y sociales. Fortaleciendo los procesos en época de bonanza así como abandonándolos cuando la situación económica de los países no acompaña.

D e

igual forma, es evidente la tasa de escolares que han pasado de una educación especial a entornos inclusivos a lo largo de los años. Así lo constata la Oficina de Estadística del Ministerio de Educación, mostrando el incremento de alumnos en entornos inclusivos, del 78% en el curso 2007/2008, al 83% durante el curso 2009/2010.

Esto es, en España en el curso 2007/2008, había un total de 135.747 Alumnos con Necesidades Educativas Especiales. De estos, 29.427 estaban escolarizados en centros o unidades de educación especial y 106.320 escolarizados en centros ordinarios. Es decir, que un 21,67% está en centros de educación especial.

Los datos suministrados por parte de la Oficina de Estadística del Ministerio en el curso 2009-2010 fueron que de un total de 104.343 Alumnos con Necesidades Educativas Especiales, 86.943 estaban escolarizados en centros ordinarios, incrementándose así la tasa de alumnos que elegían entornos inclusivos. <http://www.stecyl.es/informes/datos-cifras2010-2011.pdf>

Partiendo de esta realidad que evidencia el progresivo aumento de alumnos en entornos inclusivos ¿Es capaz la escuela de dar una respuesta adecuada a todos sus alumnos? Más de veinte años han pasado desde las recomendaciones manifestadas por la UNESCO, y las dudas e incertidumbres siguen latentes dentro de nuestros centros.

Declaración de Salamanca, 1994 (Recomendaciones): http://www.unesco.org/education/pdf/SALAMA_S.PDF

En la actualidad, los sistemas educativos desarrollan políticas encaminadas a la integración de todos sus alumnos dentro de las instituciones en pro de unos objetivos bien definidos: "Una escuela de todos y para todos". Con este fin, el desarrollo de estrategias inclusivas en las aulas, marcan la nota diferenciadora de cada uno de los sistemas educativos.

Ahora bien, la controversia viene cuando los sistemas políticos de los países proponen alternativas externas, guiados por preceptos ideales de lo sustraído en las diferentes conferencias y declaraciones. Estas no terminan de sintetizar con el ideal que, a lo largo de los años ha marcado a nuestras escuelas y dista mucho de lo que se pretende.

El modelo inclusivo ha calado en nuestras escuelas como propuesta de integración y derecho legítimo de todos

los alumnos a una educación y a una escuela. Es una realidad que todos los alumnos gozan, en la teoría, de estos derechos. Ahora bien, una vez estas personas forman parte del sistema educativo ordinario ¿Se les puede considerar integrados? o simplemente incluidos en otro subsistema que excluye de la misma manera pero concentrado en la institución.

En este sentido, la propuesta versa sobre el análisis de dos artículos críticos con el actual sistema inclusivo, entendido éste como un confinamiento del alumnado, donde más que un modelo de tolerancia y diversidad se convierte en un rincón de exclusión sistemática.

Sendos artículos retratan la realidad de lo que a lo largo del tiempo viene realizándose en nuestras escuelas, constatando que las propuestas originales sustraídas de conferencias como la de Salamanca en 1994, poco tenían que ver con la realidad actual.

Así pues, después de aproximar las propuestas críticas con el actual sistema, podemos hacer una valoración cercana de ambas posturas, diversificadas por ciertos datos no carentes de mención: el profesor Echeita nos habla desde la perspectiva del Sistema Educativo Español y, la profesora Infante nos retrata la realidad educativa de Chile.

Como punto de partida, los artículos retratan aspectos singulares sobre la implantación del sistema inclusivo, obviando lo descontextualizado del mismo. Tanto en Chile como en España, no se ha tenido demasiado en cuenta la realidad vivida por profesores, familias y centros educativos, así los constatan la profesora Infante y el profesor Echeita cuando afirman la descontextualización del modelo una vez que llega a las aulas. Este, genera desconcierto en los participantes, no sabiendo cómo afrontar las recomendaciones y retos manifestados.

La falta de formación de los docentes queda evidenciada en el texto de la profesora Infante, dando por sentado que para un buen desarrollo del modelo inclusivo, la preparación en las escuelas de Magisterio es fundamental.

La formación en la carrera de Magisterio denota carencias respecto al nuevo modelo, no ofreciendo respuestas a los futuros docentes, así cuando llegan al ejercicio no saben cómo afrontar la diversidad que representa aulas masificadas de alumnos con sus diferentes características.

A este respecto, el profesor Mel Ainscow advierte que es preciso buscar consenso entre toda la comunidad educativa, buscando fórmulas de comunicación entre escuelas. El modelo cooperativo como respuesta a

todas las preguntas en relación a todas las cuestiones manifestadas por la institución.

Así mismo, insta a todas las instituciones sobre la formación docente que se debe llevar a cabo en los entornos inclusivos (Ainscow, 2005):

- Abrir espacios de discusión teórica que permitan reflexionar sobre cuál es la construcción de diversidad e inclusión.
- Cuidar en la escuela los supuestos déficit del docente respecto a metodologías y estrategias.
- Necesidad de entender la inclusión desde las distintas disciplinas.
- Centrar nuevos estándares en relación al alumno promedio.
- La escuela se debe construir entre todos los actores.

Sin embargo, el profesor Echeita hace una visión panorámica sobre la formación del profesorado, incidiendo en que no existen criterios únicos a la hora de abordar estrategias inclusivas en nuestras escuelas, de tal forma que la manera de responder por parte de maestros queda diluida por la diversidad de mensajes.

Sin duda, es patente el poco criterio que tienen las escuelas en relación al trato de los alumnos por parte de los profesores, estandarizando un modelo de alumno promedio y generando la exclusión dentro de la institución educativa. Los artículos son explícitos en este sentido, subrayando lo que ocurre dentro de las escuelas con los modelos compensatorios.

Es curioso que a lo largo de los años, recomendaciones como las del profesor Ainscow no han sido tomadas en consideración por lo que se puede traducir en sendos artículos críticos sobre lo irreal del modelo inclusivo.

De la misma manera coinciden la profesora Infante y el profesor Echeita sobre lo utópico de un modelo que ha quedado en simples recomendaciones, dando a las instituciones la lógica libertad del desconcierto, no sabiendo qué hacer en muchos casos y reconociendo las carencias de un modelo impuesto.

El profesor Echeita introduce nuevos conceptos al reivindicar la poca voz que se les ha dado a los verdaderos protagonistas damnificados del modelo, subrayando que dicho modelo ha quedado por debajo de las posibilidades previstas.

Sin embargo, los dos autores evidencian que el sistema, aunque con las limitaciones sustraídas de lo utópico del mismo, tiene claras posibilidades, con matices, de representar lo que es tan deseable en la idea original del modelo.

Es necesario y urgente adoptar un enfoque holístico

Reivindican un postulado que parta desde la realidad de las escuelas, que dé voz a quien en realidad no la tiene, subrayando ciertos aspectos puestos a debate:

- La descontextualización del modelo inclusivo, centrando todas las recomendaciones desde una perspectiva ajena al entorno educativo.
- La falta de preparación de los docentes desde los estudios de Magisterio hasta el reciclado una vez dentro del ejercicio de la profesión.
- Falta de recursos humanos, materiales y económicos.
- El modelo inclusivo propicia exclusión dentro de la escuela.
- Visión reduccionista de la inclusión.
- La inclusión parte de iniciativas externas.
- Se da poca voz a los docentes y alumnos.
- Los alumnos se rigen por un modelo impuesto.
- Masificación de las aulas.

Y es que a lo largo de los años, desde declaraciones como la de Salamanca, 1994, muchas han sido las pretensiones sobre la "Escuela Inclusiva". Autores como Mel Ainscow, han retratado toda esta trayectoria sobre lo beneficioso que sería entablar un debate riguroso sobre los beneficios y riesgos del modelo, instando a propuesta de colaboración entre las escuelas, de forma que llegue a sintetizarse en criterios de calidad, divisoando lo que acontece en las escuelas vecinas retroalimentándose desde diferentes perspectivas.

Modelo puesto a debate por autores como la profesora Infante y el profesor Echeita, que sin más pretensión que la de manifestar el camino que aún falta por recorrer, sintonizan con algún matiz con las ideas del profesor Mel Ainscow.

De forma reiterativa, el autor intenta matizar lo que se ha venido desarrollando desde las diferentes conferencias internacionales de un modelo que sin duda se tiene que ir acomodando a las diferentes realidades educativas. "Todo menor con necesidades educativas especiales debe tener acceso a una escuela normal que deberá acogerlo y acomodarlo dentro de una pedagogía centrada en el menor que cubra dichas necesidades" (UNESCO, 1994).

Ainscow afirma que el modelo está lleno de dudas, disputas y contradicciones. Reconoce los esfuerzos que se están llevando a cabo para fortalecer la figura de los docentes como futuros promotores educativos.

Sin duda, la evidencia con los artículos anteriores, pone de manifiesto que tales logros distan mucho

de las recomendaciones emprendidas en Salamanca 1994.

El autor hace mención a la independencia de los centros ingleses a la hora de formular propuestas inclusivas para que desarrollen así, dentro de unos patrones prefijados cercanos al alumnado, dando valor a profesores, familias e institución educativa.

Ainscow propone un modelo centrado en la cooperación entre centros, fomentando el diálogo y la ayuda entre docentes, fomentando interdependencia entre las instituciones para una mejor comprensión del modelo.

Dicha propuesta viene respaldada por la experiencia analizada en escuelas de Inglaterra, constatando que estas han mejorado los resultados sobre planteamientos inclusivos, al cooperar de manera sistemática todos los implicados.

En este sentido, tanto la profesora Infante como el profesor Echeita denotan que la falta de recursos humanos y económicos hace imposible llevar a cabo propuestas cooperativistas y más aún, la reciente crisis económica ha desprovisto de recursos a nuestras escuelas, masificando estas.

Ainscow matiza lo que realmente ha llevado al desencuentro en el modelo descontextualizado al definir el proceso. La inclusión dista mucho de la consecución de unos logros prefijados. Esto es, aprendemos de la diferencia como forma de responder a la diversidad.

Probablemente dichas afirmaciones no se alejan demasiado de lo manifestado por la profesora Infante y el profesor Echeita.

Estos afirman que lo valioso del modelo es sin duda el enriquecimiento de la convivencia, aunque también dibujan un panorama que nada tiene que ver con una propuesta de diálogo como la referenciada en las afirmaciones de Ainscow.

Dicho de otro modo, los pasos propuestos por el profesor Ainscow, sobre la progresiva independencia de los centros educativos y modelos de cooperación entre instituciones, siempre enmarcados en criterios de excelencia, han tenido poca repercusión, salvo en experiencias realizada en colegios ingleses según lo señalado.

Por tanto, veinte años después de la Declaración de Salamanca, las dudas acerca de lo utópico de un modelo siguen latentes y sin respuestas concretas. ■

Taller experimental sobre técnicas de relajación y mindfulness con menores y jóvenes internos/as en un centro socioeducativo de menores

Pere Mas Ferriol, és psicòleg i educador social habilitat. La seva experiència professional és àmplia, tan en la Direcció General de Menors i Famílies com a la Fundació Institut Socioeducatiu s'Estel en diferents categories. I és en el Centre Socioeducatiu Es Pinaret on actualment ha posat en pràctica el taller de relaxació i mindfulness pels menors/joves interns que a continuació ens explica.

Pere Mas Ferriol, es psicólogo y educador social habilitado. Su experiencia profesional es amplia, tanto en la Dirección General de Menores i Famílies como en la Fundació Institut Socioeducatiu s'Estel en diferentes categorías. Y es en el Centro Socioeducativo Es Pinaret donde actualmente ha puesto en práctica el taller de relajación y mindfulness para los/as menores/jóvenes internos que a continuación nos explica.

MARCO TEÓRICO

Descripció:

El presente taller nace como un nuevo recurso socioterapéutico para los/as jóvenes internados/as en el Centro Socioeducativo Es Pinaret con el propósito de reducir el nivel de estrés a un nivel arousal óptimo, mediante técnicas de relajación, principalmente, así como la adquisición de herramientas psicofísicas y cognitivas para el abordaje de comportamientos disruptivos, mediante la atención plena (mindfulness)*¹ y la autoprocepción de sí mismo.

Fundamentació:

Es sabido que la intervención multidisciplinar aumenta las probabilidades de éxito en la intervención socioeducativa, y sobre todo, si ésta es individualizada, como es el caso de los/as adolescentes atendidos/as en el Centro Socioeducativo Es Pinaret. Desde esta premisa esencial, nace la oportunidad de implementar un taller de estas características.

Las técnicas de relajación, combinadas con otros ejercicios afines (actividades físicas y de respiración guiadas,...) se han demostrado eficaces y esperanzadoras como herramientas de intervención en colectivos vulnerables, con dificultades de inserción social, con conductas problema y con población reclusa, entre otros.

La "atención plena"^{**} (terapia de tercera generación), como instrumento de aplicación conceptual a dicho colectivo, en cuanto a perseguir la autorregulación de los procesos cognitivos y emocionales es relativamente

Ermita Sant Honorat, el 30 de mayo de 2015

¹ Puede verse una descripción del concepto mindfulness o atención plena al final de este artículo.

Recurso socioterapèutic

reciente, pero existen ya numerosos estudios, incluso clínicos, que respaldan dichas actuaciones, sobre todo en ámbitos como el educativo y el del aprendizaje (metacogniciones).

La práctica de la meditación, como "ejercicio" para aumentar la conciencia de ser y la presencia del ahora, forma parte indisoluble de la praxis mindfulness.

Este proyecto, por tanto, trata de combinar las disciplinas anteriormente mencionadas, aunando la relajación, la meditación guiada, ejercicios cognitivos (mindfulness) y la respiración y ejercicios pránicos.

Objetivos:

Los objetivos que se pretenden conseguir, en general, son:

Disminución y control:

- De la agresividad.
- De la impulsividad.
- Del estrés.
- De conductas asociadas a la ansiedad y a las drogodependencias.

Aprendizaje y desarrollo:

- De niveles de atención y compasión hacia los demás.
- De la asunción de responsabilidad.
- De la "presencia" como estado físico y mental ("estar en el aquí y ahora").
- Sobre la detección de condicionamientos y modos de pensamiento rígidos a través de una atención "no reactiva".

Metodología:

El taller se desarrolla de forma grupal, en sesiones de cuarenta y cinco minutos, una vez por semana. Los grupos son muy reducidos, en torno a tres-cinco alumnos.

En cuanto a su duración, ésta es de tres meses, pudiéndose prorrogar si las condiciones de demanda, proceso del/de la joven y logística organizativa así lo permiten.

Las sesiones son, como su nombre indica, eminentemente prácticas, pues todo su contenido se basa en ejercicios posturales y anaeróbicos. Dicho esto, a partir del segundo mes se introducen diálogos para la reflexión entre los asistentes, conversaciones sobre contenidos programados de mindfulness semi-dirigidos por el/la instructor/a (educador/a social, psicólogo/a,...).

Destinatarios:

Menores y jóvenes internados/as en el centro.

De carácter voluntario.

Preferentemente, aquellos/as jóvenes que por su proceso educativo lo determine el equipo técnico-educativo del centro.

DESARROLLO DEL TALLER

El taller emprendió su inicio el 19 de marzo.

Comenzó con 1 grupo experimental de 4 usuarios/as

Al cabo de 2 semanas a contar desde el inicio, se incrementó en 2 grupos más, siendo en total 3 grupos de 4 personas cada uno.

Transcurridas 2 semanas más, desde el inicio, de nuevo aumentó en 2 grupos más, siendo al final 5 grupos de 4-5 personas. Así mismo, se programaron sesiones individuales extraordinarias -(fuera del calendario ordinario)- de lunes a viernes para aquellos/as usuarios/as que en el día a día lo requirieran.

Este aumento considerable de usuarios/as en tan breve espacio de tiempo responde únicamente a la demanda de los/as propios/as internos/as interesados/as en participar en el taller.

El interés por el taller continúa creciendo, y dado que los recursos en general son limitados, a día de hoy hay más demanda que oferta.

Bajas voluntarias producidas a día de hoy: 1.

Evaluación/Grado de satisfacción:

Dado el escaso tiempo transcurrido hasta la fecha, no se ha considerado oportuno evaluar a los/as alumnos/as con registros estándar. Queda pues, pendiente.

Excelente predisposición de los usuarios

Sin embargo, existen evidencias de campo que, en su conjunto, animan a continuar en el proyecto y a la implementación del mismo. Estas evidencias se han agrupado en tres fases relacionadas con el taller y su desarrollo:

Antes del taller:

Apreciación:

Excelente predisposición de los usuarios/as minutos antes de acudir al taller.

Evidencias:

El 100% de los alumnos/as han acudido al taller (recordar que es voluntario). Por tanto, el 0% ha rechazado acudir a la cita programada.

Durante el taller:

Apreciación:

En general, cada una de las sesiones realizadas por cada uno/a de los alumnos/as es considerada como correcta y motivadora, bastante fácil de observar dado el perfil de los/as mismos/as.

Evidencias:

El 100% de los alumnos/as durante todas las sesiones realizadas hasta ahora, y de cada uno de los grupos, ha seguido las indicaciones del instructor, con ausencia de incidencias: resistencias y/o acciones boicoteadoras.

0% de abandonos durante la sesión.

Después del taller:

Apreciación:

Alrededor de un 90% se ha relajado completamente durante la sesión. El resto se aprecia que ha estado relajado por inacción, pasivamente.

Evidencias:

Algunos/as alumnos/as, en alguna sesión, han manifestado no haberse relajado como en otras

Meditación, como "ejercicio" para aumentar la conciencia de ser y la presencia del ahora

ocasiones, sin explicitar el porqué. De hecho, comentan que ha sido dificultoso para ellos/as haber seguido las indicaciones del instructor.

Otras evidencias no circunscritas al desarrollo del taller:

- Aumento de 4 grupos más, desde la primera semana de inicio, por demanda expresa de los/as usuarios/as. - Lista de espera para poder acudir al taller.
- Anotaciones puntuales en el diario de los hogares por parte de los/as educadores/as sociales donde los/as residentes que han participado en el taller han manifestado, en convivencia, su satisfacción por el mismo.
- Comentarios de los/as educadores/as sociales y otros colectivos profesionales acerca de lo que han manifestado verbalmente los/as usuarios/as, en un sentido positivo.
- Solicitud de demandas por parte de los/as alumnos/as ante situaciones específicas generadoras de estrés: Ej., solicitar una sesión individualizada el mismo día de la citación a los juzgados de menores.
- No hay faltas de asistencia injustificadas y el número de bajas al taller es de 1 alumno, siendo el motivo ajeno al taller.

Reflexiones:

Es obvio que el taller ha causado interés general por parte de los/as usuarios/as internos/as en el centro, así como que parece haber demostrado el alto grado de satisfacción de los/as alumnos/as.

No obstante, falta por conocer el beneficio causado en cada uno/a de ellos/as y en qué ha repercutido. Si el beneficio que persigue la relajación y técnicas de mindfulness persiste en el tiempo y en qué situaciones susceptibles de generar estrés le ha favorecido. Nivel de extrapolación y generalización de lo "aprendido", consigo mismo, con sus iguales, los adultos de referencia y a su familia estando internado/a en el centro, primero y, posteriormente, en el ámbito comunitario que le es propio. Si, en definitiva, le ha sido útil este taller y ha contribuido a "mejorar" significativamente su propio bienestar y su conducta en el ámbito de vida cotidiana.

¿Qué es Mindfulness o Conciencia-Atención Plena?

Extracto del International Journal of Clinical and Health Psychology, autor Andrés Martín-Asuero y Gloria García de la Banda (Universitat de les Illes Balears, España).

La conciencia plena o la atención plena es un estado mental en el que el individuo es altamente consciente y enfoca la realidad del momento presente, con apertura y sin juzgar ni dejarse llevar por pensamientos o reacciones emotivas.

Para practicar esta modalidad de conciencia, una persona debe tomar cierta distancia sobre sus contenidos mentales, contemplándolos como un testigo imparcial.

Esta observación de la mente, permite reconocer pensamientos o sentimientos propios como acontecimientos mentales, en vez de como parte del yo. De esta forma se puede presenciar la aparición en la mente de tres tipos de fenómenos, mutuamente relacionados, como son los pensamientos, las sensaciones físicas provenientes del cuerpo y los estados afectivos (emociones, sentimientos, etc.).

La conciencia plena se desarrolla específicamente con la técnica de meditación conocida como vipassana, característica de la tradición budista theravada. Esta técnica consiste en entrenar la mente para experimentar la realidad sin ningún

rechazo de la experiencia que se esté viviendo en cada momento. Es lo que algunos autores llaman "estar presente". Para ello es necesaria una fuerte determinación para atender a los acontecimientos mentales en tiempo real, es decir, momento a momento, sin juzgar o establecer preferencias, además de hacerlo con apertura y curiosidad. También es importante contemplar el contenido de la mente sin perseguir ningún objetivo concreto, aceptando todo lo que ocurra, sin desear que sea de otra manera.

Los mecanismos por los que el desarrollo de la conciencia reduce el malestar psicológico son desconocidos hasta el momento. Una posible explicación del fenómeno es que la conciencia plena facilita diferentes sistemas de *feedback* por los que el organismo se autorregula y se ajusta.

Así, la conciencia en las sensaciones del cuerpo permitiría a los individuos identificar con anterioridad los síntomas de malestar físico, ayudaría a establecer las causas e iniciar con mayor rapidez estrategias de afrontamiento para prevenir sus consecuencias. Este efecto de autorregulación también se produce a medida que una persona es consciente de sus emociones básicas: miedo, enfado y tristeza, permitiéndole expresarlas con un comportamiento más adecuado a las circunstancias. Por ello, la conciencia juega un papel fundamental en la regulación emocional, algo que repercute en la salud, ya que tanto la mala expresión de las emociones intensas, o su represión, parece exagerar la intensidad de sus manifestaciones.

Para poder aprovechar esta capacidad autorreguladora del organismo la técnica de la atención plena enfatiza la necesidad de "parar y ver antes de actuar", permitiendo así una pausa entre el estímulo y la respuesta. Esta pausa permitiría activar los recursos internos disponibles que facilitan afrontar adecuadamente la situación, en vez de dejarse llevar por reacciones instantáneas y automáticas. Una persona que desarrolle suficientemente la conciencia plena podrá aceptar mejor la realidad del momento, identificando sus tendencias reactivas correspondientes, a la vez que explorar las posibles respuestas antes de actuar. ■

Bibliotecas públicas: proyectos de inclusión social

Soledad Mondelo, és educadora social de la Comunitat de Madrid. En el seu article ens xerra de la importància de les biblioteques, de les seves funcions, de tot el que poden ajudar a la disminució de les desigualtats socials.

Soledad Mondelo, es educadora social de la Comunidad de Madrid. En su artículo nos habla de la importancia de las bibliotecas, de sus funciones, de lo mucho que pueden ayudar a la disminución de las desigualdades sociales.

Según los últimos datos presentados por el Ministerio de Educación (2009-2012) reflejan que la atención a la diversidad cayó casi un 30% en Madrid, siendo por tanto, la comunidad autónoma que encabeza el mayor "recorte" en el presupuesto para alumnos y alumnas con necesidades especiales, no es la única, en el caso de Extremadura se refleja casi una cifra similar 29%, son los precios de la crisis, o al menos su justificación.

Contrasta, sin embargo, el aumento que éstas partidas destinan en las comunidades del norte, como Cantabria que tiene un 102%, seguido de su vecina Asturias con un 85%, es evidente que les preocupa más la atención a la diversidad, e incluso Baleares con un 34% de aumento con respecto a 2009, tiene una mejor partida que sus homólogas islas Canarias que se quedan en la mitad, 17%.

Este "baile" de cifras entre las diferentes comunidades autónomas reflejan la importancia que, unas u otras otorgan a la diversidad en sus diferentes modalidades, bajo el denominador común de la "crisis". Se acrecientan desigualdades territoriales por un mismo motivo, un tema delicado, sin duda, que ha generado un mapa desigual y curioso dentro de la marca "España".

Así, el término "discapacidad", comúnmente aceptado hoy, en detrimento de conceptos como minusválido, disminuido... términos que, sin malicia, en un ayer no muy lejano se designaba a la discapacidad.

Así se desprende que, discapacidad, en su nomenclatura oficial significa aquella persona que tiene limitada su capacidad para realizar ciertas actividades a causa de una deficiencia física o psíquica. Un grupo importante de población que tiene serias o no tan serias dificultades para su inserción plena en la sociedad

civil en aspectos laborales, educativos y sociales.

Bajo el "crisol" de diversidad, hay una variada gama de discapacidades de tipo sensorial, física e intelectual en ambos sexos. También destaca la universalidad de la discapacidad, donde las personas ayer, eran "plenas"... y con el paso del tiempo por accidentes, enfermedades, o simplemente envejecimiento, pasamos a ser "discapacitados".

Un millón y medio de personas con discapacidad, nada más y nada menos hay en España, con edades comprendidas entre los 16 y los 64 años (según datos de 2012) que conforman el "arco de la edad activa" y que vendrían a representar el 5% de la población, es decir, con certificado de discapacidad en mano, que suponía un 15% más respecto a 2011.

A pesar de tan amplio muestra poblacional, la crisis ha sido muy dura con estos colectivos, en concreto, con la discapacidad ha sido "negra", también para con los inmigrantes que no saben bien el castellano

Muchos bibliotecarios y bibliotecarias empuñan sus esfuerzos para lograr la acción bibliotecaria de modo inclusivo

o la lengua dominante en las diferentes comunidades donde habitan, o personas con diferentes ritmos y estilos de aprendizaje, todos, de una forma u otra han sentido una regresión en sus derechos.

En el tema que nos ocupa, se trata de potenciar el papel de las bibliotecas como catalizadores de la cultura y, por ende, de la capacitación ante la diversidad.

Aunar la relación cultura-bibliotecas como potenciador de habilidades para la diversidad y su inclusión, debe ser un objetivo prioritario.

Fomentar la lectura como vía positiva y papel educativo, así como rampa de despegue.

Así, las bibliotecas públicas abordan la renovación económica potencial de los proyectos de desarrollo de la biblioteca, para la provisión de espacio público en un mundo en privatización, los servicios para las personas sin hogar, con un lugar para la gestión de la crisis durante los desastres urbanos, y el papel vital que las bibliotecas públicas pueden desempeñar en la promoción de desarrollo económico, ecológico y social para crear comunidades sostenibles en tiempos difíciles (Dudley, 2013) "Public libraries and resilient cities".

Así la biblioteca como almacén de información, es ya un concepto anticuado, la biblioteca del s. XXI es un taller comunitario, experimental, un centro lleno de herramientas propias de la economía del conocimiento, la "casa de la cultura", como un lugar de todos y extiende en su esfuerzo el término "cultura" mucho más allá del libro.

No se conocen investigaciones sobre las bibliotecas y la exclusión social, o las bibliotecas y la clase social, o las bibliotecas y la pobreza, pero en la práctica profesional, muchos bibliotecarios y bibliotecarias empuñan sus esfuerzos para lograr la acción bibliotecaria de modo inclusivo.

Pero a pesar de estos esfuerzos y que las bibliotecas presumen de estar abiertas a todos, es también cierto que la generalidad de sus usuarios no son precisamente los pertenecientes a sectores excluidos. Las bibliotecas deben su existencia a los recursos públicos, a los dineros del pueblo, han vivido y viven ante la crisis y están en un proceso de cambio, de transformación debido a las innovaciones tecnológicas.

El lento camino de inserción se va materializando con

esfuerzo, a pesar de las normas jurídicas dictadas en su día por la ONU allá por el año 1993 donde se aprobaron la resolución sobre "Normas uniformes de las Naciones Unidas sobre igualdad de oportunidades para las personas con discapacidad", así como el compromiso de la Unión Europea en la lucha contra la exclusión, es decir, la disminución de carencias como uno de sus objetivos prioritarios, con especial atención a la diversidad, reflejado en el Libro Blanco sobre la educación y la formación.

Concluyendo que la biblioteca es un instrumento valioso para reducir las desigualdades sociales vinculadas a la diversidad, y haciendo uso de éste don para materializar los esfuerzos que los bibliotecarios realizan, he tomado como ejemplo, la biblioteca de María Zambrano, sita en el popular barrio de La Ventilla, barrio emblemático de Madrid, con larga historia y tradición, barrio de inmigrantes y clases sociales trabajadoras. La Plaza Castilla está muy cerca.

La biblioteca María Zambrano, de construcción moderna y reciente, acogió en el mes de mayo dichas actividades.

A lo largo del mes, concretamente el día 7 a las 11 de la mañana, estuvieron los alumnos y alumnas del CEP "Francisco del Pozo", en una actividad de animación a la lectura, estos 13 chicos y chicas disfrutaron con el cuento de Caracol-Caracola ¡Qué susto!, de Armando Quintero y André Letria, Editora OQO.

Estos jóvenes con discapacidad intelectual disfrutaron con los relatos breves de caracol y caracola en sus excursiones hacia la huerta de al lado, todo ello amenizado con sus educadoras acompañantes y el personal de la biblioteca, se utilizan cartulinas de colores para ilustrar, pictogramas, pantalla donde se expone a la vez que se visualiza. Las canciones de caracol-caracola, como fondo musical.

Utilización posterior del rincón de lectura con

Discapacidad, en su nomenclatura oficial significa aquella persona que tiene limitada su capacidad para realizar ciertas actividades a causa de una deficiencia física ó psíquica

La biblioteca es un instrumento valioso para reducir las desigualdades sociales vinculadas a la diversidad

manipulación, visualización, lectura y algo más añadiría yo, como el "olfato" de los libros.

El mes de mayo de la María Zambrano, sumaba cualidades en su eslogan, añadiendo a la actividad descrita el musical "La Bella y la Bestia" entre estanterías, interpretada por bailarines y bailarinas de Danza Down, una compañía de Elías Lafuente. Un espectáculo de fantasía elaborado a partir de números

de Broadway con una magnífica interpretación del mundo mágico de la danza, con especial alusión a la lectura.

Se completa el mes con la intervención en determinados días de la llamada "Hora del cuento con Lorenzo" y también el club de lectura infantil Panditeca con "Cazos para repartir" lecturas para sensibilizar sobre la discapacidad.

Decía Oscar Wilde que formar parte de la sociedad es una molestia, pero estar excluido de ella, es una tragedia. ■

BIBLIOTECA MARIA ZAMBRANO

+Sumemos cualidades

Mayo el mes por la integración de la discapacidad

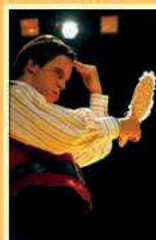
Interpretado por bailarines/as de
Danza Down Compañía Elías Lafuente.
Integrada por bailarines con discapacidad intelectual.
Síndrome de Down

"Espectáculo de fantasía elaborada partir de números originales de Broadway", con una magnífica interpretación, a través, del mundo mágico de la danza, haciendo especial alusión a la lectura.

"Artistas que demuestran su amor por la vida"

MUSICAL

"LA BELLA Y LA BESTIA ENTRE ESTANTERÍAS"

¡Ven, te sorprenderá! la cita es:
Jueves 21 de Mayo
18:00h.

Sala Infantil de la Biblioteca
Después de la actuación habrá coloquio
con los bailarines/as
Entrada libre hasta completar aforo

El valor social de la infància

Silvia Casanovas Abanco, és llicenciada en Antropologia Social i Cultural (Universitat de Barcelona), Postgrau en Treball Social amb Immigrants (Universitat Ramon Llull) i Màster en Gestió de Projectes de desenvolupament (Universidad Andina Simón Bolívar). Actualment, coordinadora d'UNICEF Comitè Balears, i amb experiència en diferents organitzacions de cooperació internacional a Bolívia, Marroc i Paraguai. En el seu article ens parla de l'actuació d'UNICEF amb la infància a l'Estat espanyol.

En el marc de les jornades d'inclusió social organitzades pel CEESIB i la UIB, el president d'UNICEF Comitè Espanyol, Carmelo Angulo, va realitzar una intervenció per posar en valor a la infància en l'agenda política i social. Des d'UNICEF, el diàleg i la col·laboració amb aquells professionals que treballen dia a dia amb i per la infància és fonamental. Sens dubte, el col·lectiu d'educadors i educadores socials constitueix una "primera línia" essencial pel benestar dels infants. En aquest sentit és important donar un reconeixement més que merescut per la tasca que educadors i educadores socials realitzen dia a dia.

En general, s'identifica a UNICEF per la tasca realitzada als països en desenvolupament, i efectivament és on destinem gran part dels nostres esforços. No obstant, UNICEF treballa perquè es facin realitat tots els drets de la infància, en qualsevol indret del món.

L'actuació d'UNICEF amb la infància de l'Estat espanyol i de Balears forma part del nostre mandat de manera molt important. Una de les nostres funcions és fer el seguiment pertinent dels drets de la infància al nostre context, a partir de la investigació i publicació d'informes que ens mostren l'estat de situació dels nins i nines.

Un dels reptes més importants en el nostre context és la situació de **pobresa infantil**. En el mes de febrer, el president d'UNICEF comentava com 1 de cada 4 infants viu a Espanya per sota del llindar de la pobresa. No obstant, i davant de les darreres dades de

l'Enquesta de Condicions de Vida 2014 (INE), podem observar com la pobresa infantil afecta a 1 de cada 3 infants a l'Estat espanyol. Aquest fet es tradueix en 2.540.000 infants que es troben en pobresa infantil a Espanya, augmentant així 250.000 infants més en el darrer any. Cal dir com aquesta taxa (30,5%) es troba molt per sota del de la resta de la població (22,2%) i triplica la de majors de 65 anys (11,4%). La infància representa doncs el col·lectiu més vulnerable davant de la situació de pobresa¹.

Des de l'inici de la crisi, els nivells de pobresa en la infància i adolescència s'han mantingut molt alts i de manera constant. L'impacte de les condicions econòmiques i laborals, així com la baixa capacitat de les polítiques a Espanya, per tal de contrarestar aquest alt nivell de pobresa en les llars amb infants, fa que es vegi reflectit en les dades de l'INE: totes les llars amb presència d'infants superen la mitjana de risc de pobresa. Aquestes dades arriben fins al 42% en el cas de les famílies monoparentals i el 43,7% en les nombroses. Altres infants especialment vulnerables, són els fills/es de pares estrangers residents a l'Estat espanyol (67,8% de pobresa) o aquells que viuen amb adults amb molt baixa intensitat laboral (77,7%).

En el cas de les Illes Balears, segons les dades de l'INE 2014, el 26,4% dels infants menors de 18 anys es troben en risc de pobresa, en aquest cas, per sota del llindar nacional. No obstant, dels diferents

UNICEF treballa perquè es facin realitat tots els drets de la infància, en qualsevol indret del món

¹ La taxa de risc de pobresa mostra el percentatge de persones que viuen en llars per sota d'un determinat nivell d'ingressos anomenat "llindar de risc de pobresa". Aquest llindar es fixa en el 60% de la mitjana del conjunt de la població espanyola en relació a la taxa estatal i en funció dels ingressos autonòmics, en relació a la taxa de risc de pobresa autonòmica. Per exemple, en el cas estatal i per 2014, el llindar de pobresa utilitzat és de 16.718€ anual per una llar amb dos adults i dos menors de 14 anys.

Des d'UNICEF Comitè Espanyol, en aquest període de decisions polítiques sobre la governabilitat, pactes i acords, s'insta a tenir en compte a la infància i les seves condicions de vida com una urgència i com una prioritat

indicadors disponibles per mesurar aspectes vinculats amb pobresa i exclusió, crida l'atenció l'indicador de carència material severa², ja que el 15,4% dels infants menors de 18 anys es troben en aquesta situació a les Illes Balears (9,5% al total de l'Estat espanyol). D'altra banda, les famílies de Balears presenten majors dificultats per afrontar les despeses relacionades amb la llar (un 18,1%, mentre que el total de l'Estat espanyol és del 10,2%).

En el II informe d'infància d'UNICEF Comitè Balears *Benestar i inversió, aspectes clau per als drets de la infància (2014)*, es fa referència precisament en la prioritat en la lluita contra la pobresa infantil i en l'acompanyament d'inversió pressupostària centrada en la infància com a element central.

Així doncs, la realitat és que ens trobem que la pobresa en el nostre context de rostre d'infant. Cal estar molt atents a les conseqüències d'aquesta situació: components emocionals i psicològics (relacionats amb l'ansietat en les que pot tenir viure en la família), aspectes relacionats amb la convivència o amb la salut, per les dificultats de les famílies en assumir les despeses d'alguns tractaments, l'accés a la salut per a col·lectius com immigrants no documentats, etc.

Des d'UNICEF Comitè Espanyol, en aquest període de decisions polítiques sobre la governabilitat, pactes i acords, s'insta a tenir en compte a la infància i les seves condicions de vida com una urgència i com una prioritat. A nivell estatal en col·laboració amb altres organitzacions, es reivindica un Pacte d'Estat per a la infància, amb el component central de lluita contra la pobresa infantil, ja que és una vulneració dels drets de molts infants i el qual tindrà un efecte negatiu en el benestar, la cohesió social i la sostenibilitat econòmica del país. En aquest sentit, us convidem a sumar-vos

² Indicador que mesura aquelles llars amb carència d'almenys 4 dels següents ítems: pagar el lloguer sense demora; mantenir la llar a una temperatura adequada en els mesos d'hivern; fer front a despeses imprevistes; un àpat de carn, pollastre o peix (o equivalents vegetarians) tres vegades a la setmana; vacances almenys una setmana a l'any; un cotxe; una rentadora; una televisió o un telèfon.

1 de cada 4 infants viu a Espanya per sota del llindar de la pobresa

en aquesta iniciativa, en la qual s'han adherit més de 100.000 persones i 210 entitats i empreses, <http://www.unicef.es/actualidad-documentacion/blog/yo-pido-pacto-y-tu>

Justament, UNICEF Comitè Balears juntament amb l'Oficina de Defensa dels Drets del Menor va impulsar a finals del 2013 la signatura del Pacte Balear per a la infància. El març de 2015 es va establir la fulla de ruta amb els indicadors del Pacte, els quals amb la nova legislatura esperem la continuïtat i implementació.

Els aspectes més destacats són els següents:

- Mesures adoptades per part de les diferents conselleries relatives al benestar de la infància i les avaluacions realitzades per mesurar el seu impacte.
- Establiment d'un sistema d'informació estadística sobre la situació periòdica dels infants.
- La revisió de la Llei del Menor 17/2006, del 13 de novembre, integral de l'atenció i dels drets de la infància i adolescència de les Illes Balears.
- L'establiment en el transcurs del 2015 del Pla autonòmic d'infància i adolescència consensuat i pactat per a la legislatura 2016 – 2020, incorporant indicadors de benestar infantil.
- Cada conselleria detallarà la previsió pressupostària destinada a la infància en els pressupostos anuals.
- Foment de plans locals d'infància i participació infantil als municipis.
- Garantir que tots els infants rebin serveis bàsics com salut, educació i protecció sense discriminació.
- Mitigar els efectes de la crisi, l'exclusió i la pobresa sobre la infància, reconeixent que les famílies necessiten recolzament que garanteixi la igualtat d'oportunitats.

Els infants importen, tenen drets, idees i hem d'escoltar-los. Així doncs, cal una aposta política i social centrada en aquest col·lectiu. Fer front als aspectes vinculats amb la pobresa infantil és obligatori; en la pobresa infantil existeix un germen d'una societat més pobre i més desigual en el futur. ■

La mediació artística, una eina per a la inclusió social dels joves que resideixen a centres de protecció

Margalida Tortell Sastre, és llicenciada en Història de l'Art, tècnica superior en Integració Social i té el grau en Educació Social. Ens xerra sobre la importància de la mediació artística i l'art teràpia per poder treballar les emocions i diferents problemàtiques i com ha arribat a aquesta conclusió a través de la seva trajectòria personal i professional.

"No va ser el museu, sinó el carrer, el lloc privilegiat de la contemporaneïtat. Des de sempre, des dels primers al·lors de la humanitat, tot ha estat escrit sobre els murs. Es tracta d'una llarga història, que s'inicia a partir de l'art rupestre. De la vitalitat dels murs, també en fou conscient Paul Valéry qui, al París de finals del segle XIX, afirmà: "La muralla és el paper de la canalla". I per "canalla" entén els dissidents, els no alineats, els lliures, els exponents d'un pensament revolucionari, aquells que no tenen dret a la ciutadania ens els circuits oficials de la cultura".

(Vittorio Sgarbi, crític d'art, escriptor i polític italià)

Actualment treballa a la Fundació Natzarret com a educadora social; a tres projectes diferents (Quart Creixent, Pista d'Aterratge i Per Un Futur).

Abans de cursar el grau d'Educació Social em vaig llicenciar en Història de l'Art a la UIB. Coneixent altres formes d'intervenir dins l'àmbit socioeducatiu a partir del llenguatge artístic. Esdevenint conscient de com l'art ha format part de moviments socials, tant de

denúncia, com d'inclusió social. I de la relació que ha existit entre la humanitat i l'art. A continuació vaig cursar el mòdul de tècnic superior en Integració Social entrant en contacte amb l'àmbit social. L'interès per entendre els conflictes emocionals que sorgien dins el meu àmbit de treball i la recerca de solucions, em portaren a cursar el grau d'Educació Social. Al llarg de la meua experiència professional, un any com a integradora social i tres anys com a educadora social, he pogut veure que; els infants amb els que estic en contacte, tenen sèries dificultats a l'hora d'identificar

30

Trobada d'Educació Social

Banksy - Graffiti is a Crime (Nova York).

Guerrilla Girls. Conscience of the art world (2004-05).

L'art és una eina per transformar la societat

i gestionar les seves emocions. Aquest fet afecta a l'adquisició d'habilitats que els ajudaran en la seva inclusió social. A més a més he pogut constatar que és necessari dotar als educadors socials d'eines, que els permetin superar les conseqüències emocionals que es deriven de la seva feina (afrontar crisi dels usuaris, gestió d'emocions davant de situacions límit). Aquest canvi seria possible amb la incorporació de la intel·ligència emocional, l'art teràpia o altres propostes que contribuïssin a millorar el programa d'estudis del grau d'Educació Social. La qual cosa es manifesta en cita de Daniel Goleman (1995); "Quan més oberts estiguem cap els nostres sentiments millor podrem llegir els dels altres".

En la meua trajectòria personal i professional destaquen dos factors que motivaren la meua presa de contacte amb l'art teràpia. Un factor de caràcter pràctic va ser la comparació de les habilitats socials d'infants sense risc d'exclusió social (escoles d'estiu...), de nins amb problemàtica psíquica (ASPAPRODE) i la problemàtica dels infants del centre. El factor determinant fou la necessitat de cercar respostes a conflictes derivats de la interacció entre els infants i els educadors socials. Una problemàtica a la que moltes persones ja s'havien enfrontat abans i ara: l'exclusió social. I a la que tants artistes havien donat una resposta subjectiva (Frida Kahlo, Banksy, Guerrilla Girls, Judith Chicago, Félix González Torres...). Una llum de colors, formes, paraules s'obria davant meu; l'Art; arribar a la teràpia només fou un alè.

A partir del desenvolupament del meu treball de final de grau "Art-teràpia i protecció de menors. Guia de recursos adreçada a l'educador social", vaig tenir l'ocasió de realitzar entrevistes a educadors socials procedents de diferents àmbits d'intervenció. Verificant els estudis de Jenaro sobre els efectes del síndrome de burnout en els educadors socials.

Mediació artística i art teràpia.

Diferències

A continuació podem veure els trets més importants de cada especialitat.

MEDIACIÓ ARTÍSTICA

L'art és una eina per transformar la societat (inclusió social i desenvolupament comunitari).

No constitueix una teràpia. El seu enfocament és social i psicosocial

ART TERÀPIA

Utilitza el procés creatiu a través dels diferents llenguatges artístics per acompanyar, facilitar processos psicoterapèutics i promoure el benestar bio-psico-social, dins una relació terapèutica informada i assentida en persones o grup de persones que ho necessitin. (FEAPA*)

Font: Quadre d'elaboració pròpia. (*) Federació Espanyola d'Associacions professionals d'Art teràpia.

González (2003), a partir de les tasques, el rol del professional, el desenvolupament i la reflexió, mostra les semblances i diferències que existeixen entre els tallers d'art en el marc de l'educació social i la psicoteràpia a través de l'art. Entre algunes d'aquestes diferències podem citar que l'objectiu dels tallers d'art en el marc de l'educació social és educatiu. Mentre que l'objectiu de la psicoteràpia a través de l'art és terapèutic. Els tallers tenen com a destinataris persones amb dificultats socials i la psicoteràpia es dirigeix a persones amb dificultats psíquiques. L'educador social es troba present a quasi totes les activitats que realitza l'usuari. Mentre que el terapeuta només es troba present durant les sessions de teràpia. Podem dir que un dels principals objectius de la mediació artística és que, l'art esdevingui un element mediador que possibiliti treballar les emocions i els conflictes. Conflictes que sorgeixen durant el procés de desenvolupament dels menors

al centre i que contribuïran a la seva integració social. Potenciant que els educadors socials millorem les nostres intervencions i la nostra salut física i emocional.

En conclusió la mediació artística i l'art teràpia són dos processos amb diferents objectius, però que alhora es complementen per aconseguir la inclusió social des de l'educació i des de la comprensió de les dificultats.

L'educador social es troba present

La inclusió social i la mediació artística. Aspectes a tenir en compte

La mediació artística, recupera aspectes tractats per la pedagogia, la psicologia i el treball social. Aspectes com: el desenvolupament integral de la persona, rescatar les parts sanes del subjecte i els seus potencials, la superació de conflictes inconscients, prendre consciència de la situació actual i iniciar un procés de transformació cap a la inclusió social. En resum l'educador social pot utilitzar la mediació artística com una eina eficaç per potenciar la inclusió social dels seus usuaris; facilitant que esdevinguin conscients de la seva realitat i puguin adquirir habilitats per modificar-la de forma positiva.

ASPECTES A TENIR EN COMPTE EN LA MEDIACIÓ ARTÍSTICA

PLANIFICACIÓ	No cal planificar el contingut de totes les sessions. Duració aprox. dels tallers ha de ser de 2 hores. (dues sessions: taller (a partir de materials) i reflexió).
MATERIALS	Proporció de materials. Projecte plàstic individual per a cada usuari.
PROPOSTES	Les propostes han de ser de caràcter tècnic; procedimental o de materials no de continguts.
ESPAI	Segur i lliure pels participants. No s'han de jutjar les manifestacions artístiques.
USUARI	Els processos de cada persona són diferents independentment del material que s'utilitzi.
NORMATIVA	No agressió a persones i coses.

L'art teràpia possibilita un canvi conductual

ROL DE L'EDUCADOR ARTÍSTIC

Observació general. No forçarà la participació ni realitzarà judicis de valor sobre com es fa la feina. Reflexió a través de preguntes.

La inclusió social i l'art teràpia per a menors que resideixen a centres de protecció

Aquests menors solen presentar: retràs maduratiu, dificultats acadèmiques, dificultat en l'expressió i gestió de sentiments i emocions, sentiment d'indefensió i vulnerabilitat, conductes agressives i inadaptades, no solen tenir expectatives de futur ni tenir un objectiu definit. Barroso, (2005) proposa l'ús de l'art teràpia per tal de possibilitar un canvi conductual en els menors que manifesten conductes disruptives en el grup. Es tracta de realitzar intervencions centrades en accions psicopedagògiques que permetin afavorir un correcte desenvolupament integrals als menors. Avui en dia els centres de protecció de menors s'entenen com un recurs de caràcter temporal i amb una clara funció socioeducativa basada en els principis de normalització, personalització i inclusió social. Així les intervencions que es realitzen dintre d'aquest àmbit han d'estar centrades en accions psicopedagògiques, que permetin afavorir un correcte desenvolupament integral als menors. Per aconseguir-ho es dissenyen programes que potenciïn l'assimilació d'hàbits saludables, la implantació d'estratègies de reforç, l'enriquiment de continguts conceptuals, procedimentals i actitudinals, activitats d'oci...

Avantatges de l'aplicació de l'art teràpia

Per finalitzar podem dir que l'aplicació de l'art teràpia i de la mediació artística suposen avantatges tant per als educadors socials com per als menors. Ja que, tot i que l'educador social no és el destinatari dels tallers pot utilitzar aquests mètodes per al seu propi autoconeixement. Si ho fa, la mediació artística serà un eina de prevenció contra el síndrome de burnout.

RELACIÓ D'AVANTATGES

PER ALS MENORS	PER ALS EDUCADORS SOCIALS
Són activitats atractives.	Es pot aplicar com a taller d'oci. Ampliació de formació. Adaptació de la mediació artística al seu àmbit laboral.
• És una oportunitat per entendre una experiència traumàtica. • Permet expressar el nostre món interior. • El patiment es pot transformar per crear i treballar sobre sentiments.	

- Facilita l'expressió de sentiments difícils de transmetre o identificar.
- Possibilita la superació de conflictes interns.
- Comprensió dels estats emocionals davant diferents situacions.
- Els sentiments es tornen més insignificants des d'una altra perspectiva.
- Millor gestió de sentiments i emocions. Potenciant l'autoconeixement.

Bibliografia d'interès:

Centre d'educació i internament per mesura judicial. Juslibol. Saragossa:
<http://redaragonesaproyectospromocionsalud.blogspot.com.es/2012/05/arteterapia-en-el-centro-de-educacion-e.html>

Centre de menors Cabanyal, València:
<http://www.fundacionamigo.org/index.php/servicios-y-centros/34-valencia-centro-de-acogida-de-menores-qel-cabanyalq>

GONZÁLEZ, A. M. (2010). La mediación artística: un modelo de educación artística para la intervención social a través del arte. Revista Iberoamericana de Educación, (52/2).

GONZÁLEZ, A. M. (2003). Aportaciones del Arte-terapia a la Educación Social en medio abierto (Doctoral dissertation, Tesis para optar al grado de Doctor. Facultad de Belles Arts. Universitat de Barcelona).

GONZÁLEZ, A. M. (2003). Art-Teràpia i Educació Social. Educació social: revista d'intervenció socioeducativa, (25), 95-107.

JENARO-RÍO, C., FLORES-ROBAINA, N., & GONZÁLEZ-GIL, F. (2007). Síndrome de burnout y afrontamiento en trabajadores de acogimiento residencial de menores. International Journal of Clinical and Health Psychology, 7(1), 107-121.

BARROSO, M. D. M. G., & MORO, F. J. G. (2005). Intervención en en ámbitos desfavorecidos y arteterapia. En *Arteterapia: principios y ámbitos de aplicación* (pp. 185-195).

El entorno: espacio y relación terapéutica

Úrsula Arrom Nowak, és directora de la Comunitat Terapèutica "Ses Sitjoles" i de la Comunitat Terapèutica d'Alcohol "Ítaca" de Projecte Home Balears.

Àngela González Rayó, és directora de la Comunitat Terapèutica "Casa Oberta" i del Centre de Deshabitació "Andana" de Projecte Home Balears.

Úrsula Arrom Nowak, es Directora de la Comunidad Terapéutica "Ses Sitjoles" y de la Comunidad Terapéutica de Alcohol "Ítaca" de Projecte Home Balears.

Àngela González Rayó, es Directora de la Comunidad Terapéutica "Casa Oberta" y del Centro de Deshabitación "Andana" de Projecte Home Balears.

En este artículo han plasmado la gran importancia que tiene el entorno que nos rodea dentro de las comunidades terapéuticas, más específicamente, dentro de Projecte Home.

"El mejor lugar en el que poder estar es en el que te sientes como en casa".¹

Es de sobra conocido el método y los instrumentos propios de las Comunidades Terapéuticas. Si preguntáramos a cualquier profesional del equipo terapéutico, sin ninguna duda sabría explicar cuál es la metodología propia, en qué consiste la Entrevista Motivacional, qué aspectos van a trabajarse en un grupo de sentimientos, cual es el trabajo que se realiza con las familias, la importancia de la atención en la diferencia de género, e incluso cómo se gestiona de manera adecuada una CT. En definitiva, conocerá todos los aspectos educativo-terapéuticos que van a marcar el proceso personal que realizará la persona que esté en tratamiento.

Esta intervención educativo-terapéutica es incompleta desde el momento que el equipo de profesionales deja de atender de manera adecuada aspectos clave que no están reflejados en ningún

manual de buenas prácticas y que se refieren a toda una serie de variables que incidirán directamente en la motivación al cambio.

Estas variables tienen que ver con gestos, actitudes y cuidados que el equipo terapéutico debe transmitir y que debe ser objeto de reflexión constante entendiendo que cualquier espacio es susceptible de ser educativo. Una necesidad que debe ser considerada en la búsqueda de la excelencia en la atención a las personas que están en tratamiento.

El concepto de "Healing Environment" pone en valor la percepción subjetiva del espacio físico y cómo influye en la recuperación de la persona usuaria, familia, acompañantes y en el bienestar y compromiso del equipo de profesionales con la organización. Observamos como las personas que llegan a nuestros centros vienen acompañadas con unos comportamientos marcados por la dejadez, el desorden y la soledad que reflejan el estado de abandono propio del proceso de adicción.

Con este artículo pretendemos revisar la manera en la que los profesionales de las Comunidades Terapéuticas de Projecte Home Balears vivimos y transmitimos la importancia del buen estado y cuidado del entorno como facilitador del proceso de autoconocimiento y cómo se integra en la terapia. Además pretendemos revisar los factores que influyen positivamente en la acogida que se ofrece a las personas que inician el tratamiento y, finalmente, de cómo mantenemos el

"Healing Environment"
pone en valor la percepción
subjetiva del espacio físico

¹ Arbiter, Naya. Taller sobre el ámbito físico en la Comunidad Terapéutica. Amity Foundation. EEUU. XV Congreso de la Federación Europea de Comunidades Terapéuticas.

Importancia del buen estado y cuidado del entorno como facilitador del proceso de autoconocimiento

Para que alguien muestre disposición y tenga la suficiente confianza terapéutica para experimentar cambios en su estilo de vida dentro de la Comunidad, el equipo terapéutico debe saber crear el vínculo necesario para que una persona sienta la seguridad de que está en el mejor lugar para superar su problema de adicción.

Este vínculo se inicia en el primer contacto entre el equipo profesional y la persona usuaria, donde cualquier detalle puede jugar a favor o en contra de la decisión de iniciar el tratamiento. Estamos hablando de recibir a las personas de la mejor manera posible, ofreciéndoles un espacio protegido de la dinámica diaria de la comunidad, un lugar tranquilizador y con necesidades básicas cubiertas como puedan ser un baño cerca al que poder acudir o agua para poder saciar la sed. Un lugar sin posibilidad de interrupciones, donde prime la atención de las personas y que el centro y el equipo terapéutico esté preparado para cualquier imprevisto.

Una vez que las personas deciden quedarse, el equipo terapéutico tiene que seguir trabajando el vínculo preocupándose de conocer los motivos que les mantienen aquí, potenciando el sentimiento de pertenencia a la comunidad. Un ejemplo sería preguntar a las personas usuarias en qué lugares de la Comunidad les agrada más estar y en los que se pueda sentir más seguro/a, para poder acudir a ellos en el momento de trabajar aspectos importantes del proceso terapéutico.

Desde la convicción que la Comunidad Terapéutica enseña por sí misma, la dignidad es el punto de partida, el pilar y un valor fundamental donde se inicia parte de la efectividad del proceso terapéutico. Junto a ello variables como el vínculo terapéutico, la pertenencia al grupo, el valor de la responsabilidad y la convivencia, refuerzan y completan el ciclo el proceso de crecimiento personal. ■

Bibliografía:

CELA, J. y PALAU, J. (1997). El Espacio. *Cuadernos de Pedagogía*, 254.

LLEDÓ, A.I. y CANO, M.^aI (1994). Cambiar el entorno. *Cuadernos de Pedagogía*, 226.

LAORDEN, C. y PÉREZ, C. (2002). El Espacio como elemento facilitador del aprendizaje. Una experiencia en la formación inicial del profesorado.

interés por el proceso personal de cada uno/a.

Entendemos que un espacio óptimo para la recuperación debería ser un espacio amplio, ventilado y luminoso; silencioso; sin grandes pretensiones pero cuidado; con un mobiliario adecuado y en buen estado; con mensajes visuales que devuelven al lugar y al motivo que les condujo al centro y que capte la atención. En definitiva, dar importancia al espacio donde pretendemos que alguien se sienta protegido/a y seguro/a para hablar de sí mismo/a y realizar un proceso de crecimiento personal.

La comunidad es un lugar en el que vivir y convivir, y es importante que cada persona tenga su espacio propio donde guardar sus pertenencias, un espacio que transmita que son personas importantes más allá de las circunstancias que han motivado su petición de ayuda.

Un espacio tan íntimo como son sus habitaciones deberían tener algún símbolo de vida, como pueda ser una planta a la que cuidar y que crece al mismo tiempo que lo hacen ellos/as. Con ello buscamos despertar una necesidad: la de fomentar el valor del auto cuidado tan necesario en la personalidad del adicto/a, y que puedan experimentar la satisfacción y el beneficio para el bienestar personal que viene dado de cuidar el espacio donde conviven.

Una cosa es reutilizar y la otra es usar cualquier cosa, siguiendo la máxima de **menos es más**. Nos referimos a todos aquellos elementos de uso diario que hacen comfortable la estancia en CT.

Els pactes per a la inclusió social en el marc de la nova legislatura

Andreu Cloquell Manresa i Carme Muñoz González, són el vicepresident i la directora tècnica de la Xarxa per a la Inclusió Social. EAPN-Illes Balears. En el seu article ens informen dels pactes per a la inclusió social i de la feina que s'està fent actualment amb els diferents partits.

Context i gestació dels pactes per a la inclusió social

La necessitat d'establir un Pactes per a la Inclusió Social entre la *Xarxa per a la Inclusió Social. EAPN-Illes Balears* i els diferents partits que tenen representació a les institucions que ens governen, fou conseqüència d'un context que havia esdevingut injust i insostenible tant per als col·lectius que s'atenen des de les entitats com per a la subsistència de les mateixes. La confluència de situacions de perjudici per a tot el 3er Sector Social havia estat el tema central dels debats interns des de que començà la crisi econòmica, amb la certesa que les circumstàncies que ens havien abocat a aquesta situació (pèrdua de drets de les persones i nombroses entitats al límit del crack) no eren exclusivament conjunturals si no que venien de molt abans. Sabíem, per tant, que no era una situació

nova ni de legislatura, però sí agreujada per la crisi.

En aquest context, al final de l'any 2013, a la Xarxa s'obrí un llarg debat entre les entitats sobre els camins que s'havien de prendre per tal de revertir la situació. Gràcies a disposar del suport de tota l'Assemblea de la Xarxa i d'una junta directiva cohesionada que des del principi havia treballat des de la confiança mútua, s'arribaren a diferents acords tant per donar visibilitat als problemes com per cercar fórmules que creessin contextos de canvi i de millora. En aquest sentit, i essent conscients que tan important era el missatge com les persones que l'havien de transmetre, s'acordà la creació d'una comissió específica que pogués treballar en profunditat el tema i que alhora tingués la suficient força perquè les reivindicacions de la Xarxa arribessin al més alt nivell de les nostres institucions. La comissió va estar integrada per tres membres de

La Xarxa per a la Inclusió Social. EAPN – Illes Balears

Associació que neix el 18 de maig de 2005 com a organització democràtica, autònoma, participativa i sense ànim de lucre. Actualment està integrada per 28 entitats que representen més de 80 mil persones ateses anualment, amb més de 1.500 treballadors contractats i més de 6.000 voluntaris amb un moviment econòmic de 50 milions d'euros.

La xarxa està associada amb l'EAPN (European Anti Poverty Network), xarxa europea de lluita contra

la pobresa i l'exclusió social que neix a Brussel·les l'any 1990 i també forma part de l'EAPN-ES, la xarxa de l'Estat espanyol. Els 2 principals objectius d'EAPN-IB són:

1. La defensa dels drets de les persones que pateixen o tenen risc de patir exclusió social i de les entitats sense ànim de lucre que treballen amb aquests col·lectius.
2. La influència social i política per poder avançar cap a una societat més justa que focalitzi els esforços en les persones i, sobre-tot, redueixi els índex de pobresa i exclusió. ■

la junta directiva i quatre persones que històricament han tengut un reconegut prestigi en el món social, en concret, Bartomeu Català -de Projecte Home-, Catalina Serra -de Patronat Obrer-, Bartomeu Suau -de l'Associació Jovent- i Margalida Maria Riutort -de Càritas Mallorca-.

Al llarg de diferents reunions aquest grup acordà l'elaboració d'un document d'anàlisi, amb aportacions de totes les 28 entitats de la Xarxa, que hauria de reflectir de manera objectiva, i amb el major consens possible, la situació dels col·lectius i de les entitats. També s'obrí un debat sobre les possibles actuacions que s'havien de dur a terme de cara a les Administracions Públiques per tal de fer efectius els canvis necessaris. Finalment, sabedors que els canvis requerien temps i que s'havien de fer en profunditat -i, per tant, amb el consens de totes les forces polítiques, allunyant-nos d'estratègies frontistes que poguessin ser interpretades en clau de posicionament polític de la Xarxa contra el govern de torn-, s'optà per incloure en el mateix document d'anàlisi una **Sol·licitud de Pacte** entre tots els partits amb representació tant en el Parlament com en els Plens del Consell de Mallorca i de l'Ajuntament de Palma. Tal i com s'expressà posteriorment en el document, era "essencial un compromís envers les entitats del Tercer Sector, no ja com a col·laboradors necessaris o imprescindibles, sinó com a aliats de l'Administració en la prestació dels serveis socials".

El document d'anàlisi i la sol·licitud de Pacte per a la Inclusió Social

En març de 2014 el document d'anàlisi amb la sol·licitud de Pacte va sortir a la llum amb el títol de "**Per una millora del marc relacional entre les entitats socials i les Administracions**

Necessitat d'establir uns Pactes

Públiques". En la part inicial del text es valora com el context socioeconòmic ha canviat i com les seves conseqüències s'han deixat sentir en tots els nivells. Per tant, el primer que es reconeix és que tant les causes com les possibles solucions de la situació que vivim avui no són responsabilitat exclusiva de les Administracions Públiques, "...som conscients de l'alt grau d'endeutament i de la necessitat de prendre mesures, en les quals tots hem de col·laborar, fent ajustos, essent més austers, renunciant a determinades accions, prioritzant les persones, l'economia real i no especulativa, el llarg termini per damunt del curt termini, la sostenibilitat...".

Dit això, el document passa a analitzar el canvi d'orientació i de manera de fer de les Administracions respecte a les entitats socials. De manera molt resumida exposam a continuació alguns punts clau d'aquest anàlisi:

- 1. Sobre el reconeixement de les entitats abans de la situació actual:** Tradicionalment les entitats socials havíem estat considerades com a aliats naturals de les Administracions. Se'ns reconeixia que som agents socials, que formam part de la societat civil organitzada, amb la consciència que comptam amb nombrosos col·laboradors voluntaris i que, en suma, som societat articulada i compromesa amb el bé comú. També es valorava els esforços humans i econòmics fets per les entitats; millores metodològiques, millora en la qualitat de serveis i en inversions per ser competents i competitius.

2. Sobre l'estat actual de la relació entre Administracions i entitats socials: El document reflecteix molt bé com el canvi de mentalitat de les Administracions respecte a la situació d'abans ha agreujat la situació dels col·lectius vulnerables i de les entitats. En aquest sentit s'expressen els següents punts:

- Hem passat del reconeixement per part de les Administracions i l'ajuda mútua a la visió subsidiària, és a dir, a una visió utilitària com a mers executors de serveis, i no com a representants de la societat civil en la determinació de prioritats en l'agenda pública pel que fa a les problemàtiques socials.
- La situació actual ja no és conjuntural, estan instaurats en una mena de gestionisme administratiu on les prioritats de l'Administració condueixen cap a un canvi de model social que soscava els drets bàsics de les persones. "...en aquest sentit, preval la mentalitat de "naturalitzar" els problemes com a excusa d'una crisi, amb la qual cosa les Administracions ens donen el missatge que els problemes que ocorren són mals inevitables que s'han d'assumir. Per això, l'Administració tindrà cada vegada menys "obligacions" de cara a les persones, menys responsabilitats en el bé comú, en definitiva, menys deures. I en conseqüència el ciutadà perd progressivament els seus drets..."

- Hi ha una perillosa evolució dels contractes de serveis a mínim cost possible, amb la conseqüent pèrdua de qualitat dels serveis.
- El greuge econòmic creat per les Administracions a les entitats socials és insostenible. "...Les entitats socials hem esdevingut finançadors a crèdit de les Administracions: no només estam obligats a prestar els serveis que vol l'Administració, com vol l'Administració i al mínim cost possible que vol l'Administració sinó que... se'ns obliga a avançar les activitats i tasques contractades i subvencionades – i a fer-ne la justificació documental i administrativa corresponent- abans de rebre la subvenció o la contraprestació econòmica (en el cas dels concursos)...". I, a més a més, sense cap calendari de pagament que ajudi a les entitats a poder fer previsions.
- No podem tornar a caure en l'assistencialisme; si oblidam la tasca preventiva, la creació de xarxes de suport, l'educació en valors, etc. perdrem cohesió social i el cost de les reparacions seran molt més elevats.
- S'ha de depurar la finalitat dels controls de l'Administració. Les entitats necessitem i volem controls i avaluació externa, però que es faci amb eficàcia. Actualment se'ns fiscalitza des de la desconfiança, per unes causes majoritàriament alienes a la nostra gestió.

El greuge econòmic creat per les Administracions a les entitats socials és insostenible

3. La sol·licitud de Pacte: Davant aquest panorama, el document es tanca amb la demanda als nostres representants polítics d'un compromís envers les entitats del Tercer Sector, no ja com a col·laboradors necessaris o imprescindibles, sinó com a aliats de l'Administració en la prestació dels serveis socials. És a dir, que s'assumeixi un canvi qualitatiu en les relacions amb nosaltres que faciliti i flexibilitzi la nostra col·laboració partint de la base que s'han d'assumir tres reptes:

- Que es restableixi la confiança entre entitats socials i Administració, amb un missatge que arribi a tots els seus sectors (tècnic, jurídic i polític).
- Que es prioritzi la tasca de les entitats socials en les convocatòries de contractes i subvencions.
- Que es paguin les contraprestacions econòmiques i els deutes a les entitats socials en els terminis establerts.

Finalment, el document especifica la demanda d'un **"pacte entre totes les forces polítiques de la nostra comunitat per tal que es consensuïn mesures de suport a les entitats del Tercer Sector Social que millorin tot l'escenari que s'ha exposat anteriorment"**.

Concreció i signatura dels Pactes

Com hem comentant abans, l'estratègia per donar a conèixer aquest document era important, amb la qual cosa s'acordà que fos presentat als representants dels partits pels *històrics* que havien format part de la comissió. A més a més, també es decidí que primer es presentaria als partits que en aquell moment tenien la responsabilitat de governar en cada un dels organismes públics (Govern, Consell i Ajuntament) perquè s'era conscient que, si es tenia el seu compromís d'adherir-se al pacte, el camí posterior seria més fàcil. Així fou com s'iniciaren les converses, inicialment amb el PP i posteriorment amb la resta de partits amb el resultat que tots coneixem; els partits acceptaren la signatura d'un pacte de consens entre l'EAPN-IB i totes les forces polítiques, que inclogués mesures a curt i mitjà termini per tal de millorar la situació dels col·lectius vulnerables i de les entitats que treballen amb ells.

De manera paral·lela a les converses amb els partits, i veient la bona sintonia i voluntat que hi havia des de les primeres converses, es començaren a redactar esborranys de Pacte per a la Inclusió per a cada una de les Administracions a partir d'una proposta inicial elaborada per la nostra Xarxa. En aquest sentit cal destacar el fet que, finalment, aquesta proposta inicial elaborada per EAPN-IB no va ser

substancialment modificada per cap dels partits sinó que, majoritàriament i amb alguns matisos, va ser acceptada. Vagi per endavant, per tant, el nostre agraïment a la voluntat política mostrada per tots els partits. Amb tot, i després de les negociacions i ajusts oportuns, abans del final de la legislatura es pogueren tenir llestos els tres pactes per a la Inclusió Social amb els partits polítics amb representació al Parlament de les Illes Balears, al Consell de Mallorca i a l'Ajuntament de Palma.

La signatura dels tres Pactes es va fer en diferents moments entre finals de 2014 i el primer semestre de 2015. Des de la Xarxa vàrem demanar específicament que fossin actes solemnes amb representants de tots els partits i de les entitats socials que formen part d'EAPN-IB, així com de la premsa i d'altres representants polítics i socials. Quedà palès, a més a més, que en un possible escenari distint després de les eleccions de Maig de 2015, es demanaria a altres forces polítiques que obtinguessin representació que també s'adherissin als pactes. En aquest sentit, en les campanyes electorals hi hagué contactes amb altres partits que ja manifestaren el seu suport als pactes. Per tant, i vists els resultats de les eleccions, des de la Xarxa esperam que en un futur molt proper, aquesta voluntat es pugui concretar amb una signatura formal d'adhesió.

Els continguts dels Pactes

Els tres Pactes signats contenen moltes semblances, perquè certament hi ha canvis que s'han de fer de manera similar a les tres institucions, però també algunes especificitats atenent a les competències que té assignades cada una de les Administracions Públiques. Després d'una lleugera introducció que contextualitza l'objecte i el perquè és necessari un acord marc dels sota signants, tots els pactes reflecteixen **dos tipus de Mesures** que s'hauran de prendre, amb els seus corresponents **Objectius**:

- a) Mesures adreçades a millorar les condicions de vida de les persones en situació de pobresa i/o d'exclusió social. Objectius:
 1. Combatre la pobresa i el risc d'exclusió social fonamentant-ho en la possibilitat de poder accedir a drets, recursos i serveis.
 2. Promoure accions immediates per restringir l'austeritat i fomentar la inversió social per tal d'anar equiparant aquesta a mig termini a la mitjana nacional i a llarg termini amb el nivell de la UE-15.

b) Mesures adreçades a facilitar i enfortir les activitats de les entitats socials que treballen amb aquests col·lectius. Objectius:

1. Millorar l'estabilitat en el finançament.
2. Millorar les condicions del finançament.
3. Impulsar la contractació pública amb les entitats socials sense afany de lucre.

4. Contribuir a la facilitació d'espais.

5. Simplificar les relacions i els tràmits amb l'Administració.

A partir d'aquí, tots els pactes concreten les mesures, algunes de les quals són les mateixes en les tres Administracions i d'altres són específiques. A mode d'exemple, reflectim en els següents quadres les que són més remarcables en les tres Administracions:

Mesures per tal de millorar les condicions de vida de les persones vulnerables	
Mesures comuns en les tres Administracions	Mesures específiques de cada Administració
- Assumir polítiques transversals de reducció de la pobresa i d'integració sociolaboral assegurant que les polítiques econòmiques no generin més pobresa i desigualtats. - Garantir a tota la ciutadania la igualtat d'accés a drets, recursos i prestacions bàsiques als diferents territoris. - Consensuar els Drets Bàsics de les persones (alimentació, habitatge, accés a la sanitat...), definir les mesures i donar cobertura econòmica a les que se'n derivin. - Potenciar ajudes econòmiques per fill/a menor d'edat, a fi de reduir la pobresa infantil.	Específiques de la CAIB - Impulsar polítiques educatives inclusives i innovadores per als alumnes de primer i segon cicle d'educació infantil, primària i secundària i per a les seves famílies (suport psicopedagògic i reforç educatiu individualitzat) per prevenir el fracàs escolar. - Ampliar, consolidar i donar estabilitat als serveis i programes de formació, orientació i inserció laboral de col·lectius vulnerables. - Adoptar mesures per garantir una adequada cobertura sanitària. - Promoure polítiques actives d'incentivació i facilitació de la contractació de persones en situació d'exclusió social. Específiques de la CAIB i del Consell de Mallorca - Implementar progressivament una renda social a partir de la reforma de l'actual normativa sobre RMI com a prestació de dret. - Dur a terme les iniciatives necessàries i innovadores per garantir el dret a l'habitatge amb la promoció de lloguers socials, d'habitatges protegits i de noves formes d'accés a un habitatge digne i assequible. - Promoure plans integrals de desenvolupament comunitari que permetin avançar cap a la convivència, la interculturalitat i la plena ciutadania. - Polítiques de facilitació i bonificació de la contractació de persones en situació d'exclusió social. Avaluació de l'actual i implantació de les millores necessàries. Específiques de l'Ajuntament de Palma - Continuar enfortint la xarxa d'inclusió en col·laboració amb l'IMAS i adaptar les places d'acolliment temporal de que disposa el municipi a les necessitats de cada moment. - Garantir el dret a l'habitatge mitjançant la col·laboració del Govern Balear i el Patronat de l'Habitatge-RIBA amb la promoció de lloguers socials, habitatges protegits i de noves formes d'accés a un habitatge digne i assequible. - Desenvolupar i promoure plans estratègics integrals de serveis socials i plans sectorials, en línia amb els Plans Nacionals aprovats i els que pugui impulsar l'Administració autonòmica i insular per tal de donar coherència i aprofitar els recursos públics en matèria de política social. - Ampliar, consolidar i donar estabilitat als serveis i programes de formació per a millorar l'ocupabilitat dels col·lectius més vulnerables. - Col·laborar amb el Servei d'Ocupació de les Illes Balears pel que fa al desenvolupament de polítiques que facilitin la incentivació de la contractació de persones en situació d'exclusió social, en el marc de les competències locals.

Mesures adreçades a millorar les condicions de vida de les persones en situació de pobresa i/o d'exclusió social

Mesures per tal de facilitar i enfortir les activitats de les entitats socials

Mesures comuns en les tres Administracions	Mesures específiques de cada Administració
• Substituir progressivament les convocatòries de subvencions anuals pels procediments de subvencions pluriennals i/o contractes programa. • Assumir el compromís que les convocatòries de subvencions surtin en temps i forma. Tant pel que fa als terminis (garantint la continuïtat dels programes) com pels requisits administratius i de control (que restin eficiència al desenvolupament dels projectes). • Incorporar i actualitzar de forma continuada una Guia de clàusules socials a la contractació pública i dissenyar / determinar un sistema d'indicadors que permeti fer-ne el seguiment, que garanteixin la igualtat d'oportunitats en l'accés al mercat laboral i de la inserció sociolaboral de persones amb especials dificultats (en el cas del Consell, donar suport i assessorament als ajuntaments que ho necessitin impulsant la incorporació de clàusules socials a la contractació municipal, i en el cas de l'Ajuntament de Palma, avançar en línia del que preveu la Llei de Serveis Socials, cap al procés de concertació de serveis socials dels serveis propis que presta l'ajuntament). • Avançar cap al procés de concertació de serveis socials, per tal de contribuir a una millora en l'estabilitat de l'atenció a les persones, i de les entitats que presten serveis socials. Crear un grup de treball entre el Govern de la CAIB, els consells insulars, l'Ajuntament de Palma i EAPN-IB, per estudiar l'aplicació del concert social a l'àmbit d'inclusió social. • Promoure la cessió preferent o rebaixa en el preu, d'aquells immobles propietats de les diferents Administracions, a les entitats socials que justifiquin l'interès públic de l'espai per dur a terme activitats socials. • Crear un grups de treball interdepartamentals per: - Simplificar els procediments de sol·licitud, tramitació i justificació de les subvencions. - Crear el registre de subvencions tal i com estableix la normativa vigent. - Simplificar i unificar els registres i els censos d'entitats socials. - Aplicar de manera efectiva les disposicions i mesures del Decret 6/2013 de simplificació documental.	Específiques de la CAIB i del Consell de Mallorca • Mantenir per part de les Administracions públiques bestretes en les convocatòries dirigides a col·lectius vulnerables i que aquestes bestretes siguin efectives a l'inici del programa subvencionat, de forma que permetin el desenvolupament adequat dels diferents programes. • Traslladar la necessitat d'iniciar processos de negociació col·lectiva en l'àmbit de la inclusió social, per tal de garantir condicions laborals dignes dels treballadors i la qualitat de la intervenció. Específiques de l'Ajuntament de Palma • En el cas de les bestretes, el text diu el mateix que les altres Administracions, afegint que s'ha de mantenir l'aplicació en general d'excepcionalitat del 100% de percentatge corresponent al cost subvencionable del pressupost del projecte o actuació desenvolupada per entitats del Tercer Sector. • Potenciar l'eficàcia de l'atenció a les persones més vulnerables d'acord amb el que estableix el "<i>Plan Nacional para la Inclusión Social 2013-2016</i>" per a aquells programes destinats a donar suport a famílies que es troben en situació d'especial dificultat o vulnerabilitat social. En la mateixa línia, dur a terme accions de comunicació i sensibilització dirigides a la població en general per eliminar prejudicis i estereotips que afecten directament els grups vulnerables per aconseguir una imatge inclusiva.

Finalment cal dir que, com a solució per donar continuïtat, solidesa i concreció a totes aquestes mesures, cada un dels pactes compromet la creació d'una **Comissió de Seguiment** amb representants dels partits i d'EAPN-IB, que haurà de treballar al llarg dels propers 4 anys en la consecució de les mateixes, concretant i impulsant accions que es materialitzin en acords concrets dels governs de cada una de les Administracions. La qualitat i constància del treball fet per les persones que formaran part d'aquestes comissions de seguiment són i seran, en un futur, fonamentals per a la bona marxa dels propòsits establerts.

El camí fet i el que queda per fer

Els Pactes són importants en la mesura que són un instrument de consens per poder anar fent feina sobre una gran quantitat d'assumptes que s'han d'abordar en un futur. Per tant, queda molt per fer i, sobretot, per concretar. De moment, el que primer cal destacar és que tant en els programes electorals dels partits que signaren els Pactes com en els acords de governabilitat de després de les eleccions, ja s'incloueren moltes de les mesures acordades, algunes amb una transcripció gairebé idèntica dels textos pactats, un aspecte que des de la Xarxa valorem molt positivament com a reforç dels compromisos adquirits i com a fonament de les revisions que es faran en un futur.

Per altra banda, s'ha de dir que ja hi ha una primera Comissió de Seguiment que es posà en marxa a finals de 2014, la del Pacte signat amb els partits del Parlament de les Illes Balears. Des del principi la comissió ha anat treballant de valent amb un calendari de reunions per tal de tenir acords concrets abans que acabàs la legislatura. Uns acords que sortosament es podran traslladar als òrgans del nou govern donat que, el 26 de març del 2015, la Comissió d'Assumptes Socials i Drets Humans del Parlament de les Illes Balears aprovà els Acords de la Comissió del Pacte per a la Inclusió com a Proposició No de Llei RGE núm. 3052/15, essent presentada pels Grups Parlamentaris Popular, Socialista i MÉS. En el present text, per una qüestió d'espai, no podem reproduir els continguts d'aquest acord però sí direm que en breu es tornarà a reunir la comissió, esperem que ja amb la incorporació dels nous partits amb representació parlamentària, per tal d'anar valorant les actuacions concretes del Govern de la CAIB que materialitzaran aquests acords.

Finalment, una altra tasca imminent és la constitució de les altres dues comissions. El proper dia 28 de juliol ja tenim data per iniciar la comissió amb els partits de l'Ajuntament de Palma i esperem que en el mes de setembre ho farem també amb els del Consell de Mallorca. Una vegada constituïdes, esperam que després d'aquest estiu de 2015 es començarà a treballar en la concreció de tots els punts acordats alhora que es posarà voluntat política per fer-los efectius.

Mesures adreçades a facilitar i enfortir les activitats de les entitats socials que treballen amb aquests col·lectius

Per acabar només volem remarcar que les circumstàncies que la ciutadania del nostre país ha estat patint els darrers vuit anys arrel de la crisi econòmica, han construït escenaris molt desesperançadors per a les persones i entitats però, certament, també s'han vist alguns efectes positius. Actualment estam immersos en uns canvis socials i polítics de primer ordre, amb un escenari d'un any electoral ple d'incerteses, ple de noves formacions polítiques, però també amb una societat civil molt viva, molt reivindicativa que, sobretot, reclama una major honestedat i autenticitat a l'hora de gestionar la democràcia del nostre país, de trobar noves formes de participació democràtica, noves formes de governabilitat i de governança... Perquè està clar que el desenvolupament només s'aconsegueix quan hi ha mecanismes adequats de bon govern en les institucions de l'Estat i capacitats per a l'acció social, econòmica i política de la ciutadania. Creiem, sincerament, que la consecució d'aquests Pactes per a la Inclusió Social són un bon exemple de com es guanyen aquests espais de participació i d'incidència política. ■

El joc de la inclusió

No és cap novetat el tema central que trobam en aquesta edició. De fet, fa poc més de 3 anys enrere, la revista RES –concretament amb el seu número 141– ja va centrar el seu monogràfic vers aquesta temàtica. Han canviat moltes coses des de llavors? Pot ser sí, o pot ser no, però un dels canvis més rellevants ha estat la transició cada vegada més del concepte d'exclusió social, que està donat pas al d'inclusió social.

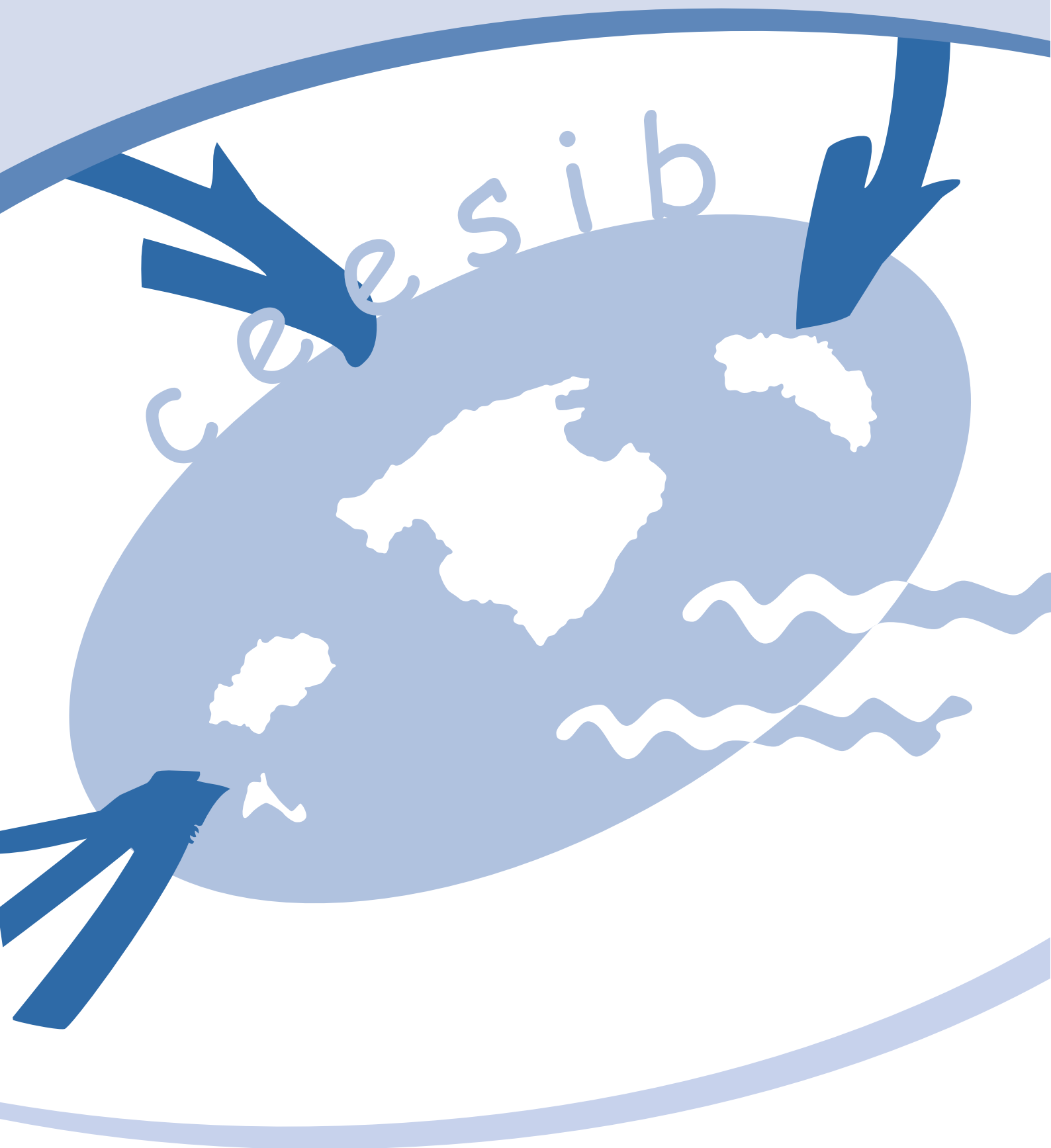
Tot i que el tema que ens ocupa no és si parlam com pensam o pensam com parlam aquest canvi de llenguatge és, sense dubte, més que un simple joc de paraules.

Tampoc ens ve de nou propostes inclusives en base al joc. És més: qui de nosaltres no ha passat estones amb jocs de construcció tipus Lego? En aquests jocs tenim les peces que tenim. No canviarem el color, ni la seva forma, ni la seva quantitat. Però totes poden arribar a constituir, a qualsevol edat, autèntiques obres de creativitat i enginyeria. Fins i tot ens alegrarem de retrobar-nos peces que, un dia, se'ns van quedar amagades a sota del sofà. Això podria ser, metafòricament, una forma d'entendre la inclusió.

En definitiva hi ha peces més grans i més petites. Peces amb unes i altres formes. Diferents, i no per això unes més importants que altres. Però, sobretot, peces amb capacitat de formar part i ser incloses en qualsevol disseny que ens puguem plantejar.

*Vocalia de comunicació del CEESIB
Fernando Medina Marín
Gabriel Estelrich Estades
Mónica Ferrer Munar*

1 RES, Revista de Educación Social (2012). Las personas en situación de exclusión social y la Educación Social, 14. ISSN: 1698-9097. Disponible en format digital a <http://www.eduso.net/res/?b=17> ■

C/ Jeroni Pou, 4 - baixos 2a
07006 Palma
Tel. 971 22 12 84 · Fax. 971 22 12 85

ceesib@ceesib.org - www.ceesib.org